

1887
Dansk
Mejeristforening

1887
Foreningen af
Mejeriledere og Funktionærer

Forord

Den 21. oktober kan Foreningen af mejeriledere og funktionærer (Dansk Mejeristforening) fejre sit 100 års jubilæum.

I den anledning har hovedbestyrelsen besluttet at udgive et jubilæumsskrift, hvori man har ønsket at få tegnet et billede af foreningens tilblivelse og dens udvikling gennem de 100 år, samt beskrevet dens virke i gode og i mindre gode tider.

Opgaven har været lagt i hænderne på lektor i landbohistorie ved Københavns Universitet, Claus Bjørn. Claus Bjørn har i de senere år beskæftiget sig en del med den historiske side af dansk landbrug, herunder ikke mindst mejeribruget, og det er bestyrelsens opfattelse, at han også har løst denne opgave særdeles godt.

Med udgangspunkt i udviklingen i mejeribruget i 1800-tallet tegnes et billede af vor

forenings tilblivelse, og gennem korte fortællinger om de skiftende formænd og redaktører/sekretærer følges foreningens virke og udvikling på en god måde.

Af bogens sidste afsnit fremgår det, at foreningens formålsparagraf i alle årene har haft det dobbelte sigte at virke for dansk mejeribrugs fremme og samtidig varetage medlemmernes faglige og økonomiske interesser.

Som det fremgår af bogen, har foreningen på bedste vis efterlevet sit formål gennem de første 100 år. Måtte dette også blive kendetegnende for foreningens fremtidige virke!

September 1987.

Ole Frederiksen

Indhold

Fra kvindegerning til mandserhverv – mejeribruget i 1800-tallet	9	Den besværlige pensionssag – enke- pension i 1925 og pensionskasse 1930	53
Andelsmejeriernes gennembrud i 1880'erne – det nye mejeribrug	13	J. P. Justesen, Brørup – formand for Dansk Mejeristforening 1908–1935 .	57
Dansk Mejeristforening oprettes 21. ok- tober 1887 i Fredericia	17	Dansk Mejeristforening i 1930'erne – formandsskifte og 50 års jubilæum .	61
Mælkeritidende – fra Rasmus Nielsen til Frederik Schak	21	Besættelsestid og efterkrigsår – Chr. Jørgensens formandsperiode 1935– 1951	65
De første års virksomhed – H. P. Phil- lipsen formand 1887–1892	25	Mejeribrug og mejeristforening i 1950'erne – L. Laursen, Moselund, formand 1951–1961	69
Amtskredsene og deres virksomhed gennem årene	29	Dansk Mejeristforening under tilpas- ningen til det forandrede mejeribrug fra ca. 1960	73
Tiden frem til århundredskiftet – An- delsbogtrykkeriet oprettes	33	Dansk Mejeristforenings arbejde i 1970'erne – landsdelskredse og flyt- ning	77
Torben Jensen, Gislev – formand for Dansk Mejeristforening 1892–1908 .	37	Dansk Mejeristforening/Foreningen af mejeriledere og funktionærer i 1980'erne	81
Et uroligt årti i Dansk Mejeristforening – formandsskiftet i 1908	41	1887–1987	85
Jubilæumsår og virksomhed i skyggen af 1. verdenskrig	45		
Sønderjyderne kommer med – Dansk Mejeristforening ved begyndelsen af 1920'erne	49		

Mejeripersonalet på et bornholmsk andelsmejeri – antagelig Bodilsker, oprettet 1887. Bornholms Museum.

Fra kvindegerning til mandserhverv – mejeribruget i 1800-tallet

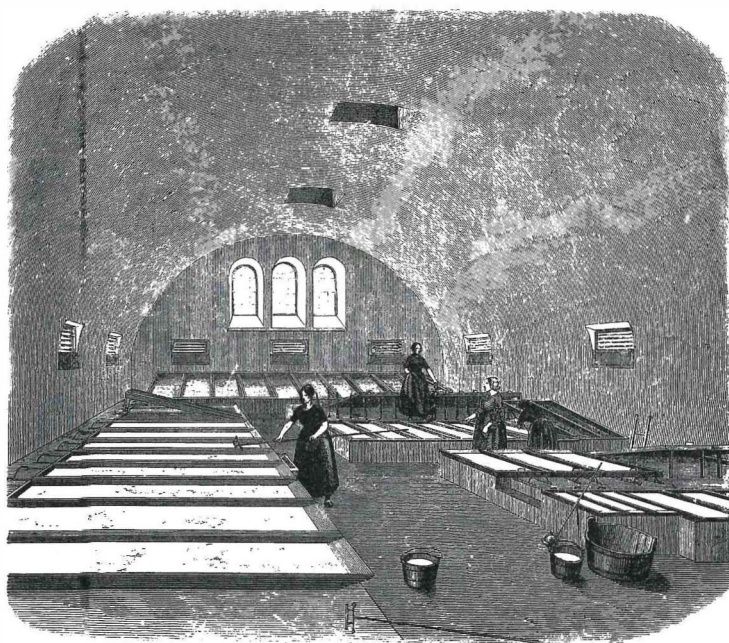
Langt op i 1800-tallet spillede mejeribruget og dermed beslægtede emner en meget tilbagetrukket rolle i den landøkonomiske debat, som for alvor blev indledt omkring landboreformerne sidst i 1700-tallet. Antallet af bidrag om smør- og ostefremstilling er meget få sammenlignet med de mange artikler, piecer og bøger, som behandler markens drift og spørgsmål, der knytter sig til det egentlige »agerbrug«. Ganske vist var der ikke i det danske landbosamfund traditioner på mejeriets område som i Nederlandene og Schweiz, men mange steder, især i Jylland, var indtægterne fra mejeriet af betydning i bonde-landbruget. Og på de store gårde skete der en stadig overgang fra studehold til mejeri – eller »hollænderi«, som tiden udtrykte det.

Mejeriet og hvad dertil knyttede sig var et godt stykke ind i forrige århundrede en del af landbokvindens arbejdsområde, og derfor hørte mejerihåndteringen snarere ind under husholdningen end under det landbrug, der fra reformperioden arbejdede sig frem gennem krigskonjunkturer, landbrugskrise og kornsalgssperiode. Det var almindelig kendt, at de bedste produkter kom fra de herregårde, hvor man havde mælkemængde, velegnede lokaler og særlig kyndig arbejdskraft. Men generelt stod dansk mejeribrug lavt i samtidens omdømme. Det nordvestlige Jylland havde fra gammel tid en særlig tradition for ostefremstilling, men den gik nærmest tabt ind i 1800-tallet. Omkring København solgte man i et bredt bælte mælk og smør til hovedstaden – men mejeriet i kongeriget stod gennemgående langt under niveauet i hertugdømmerne, Slesvig og ikke mindst Holsten.

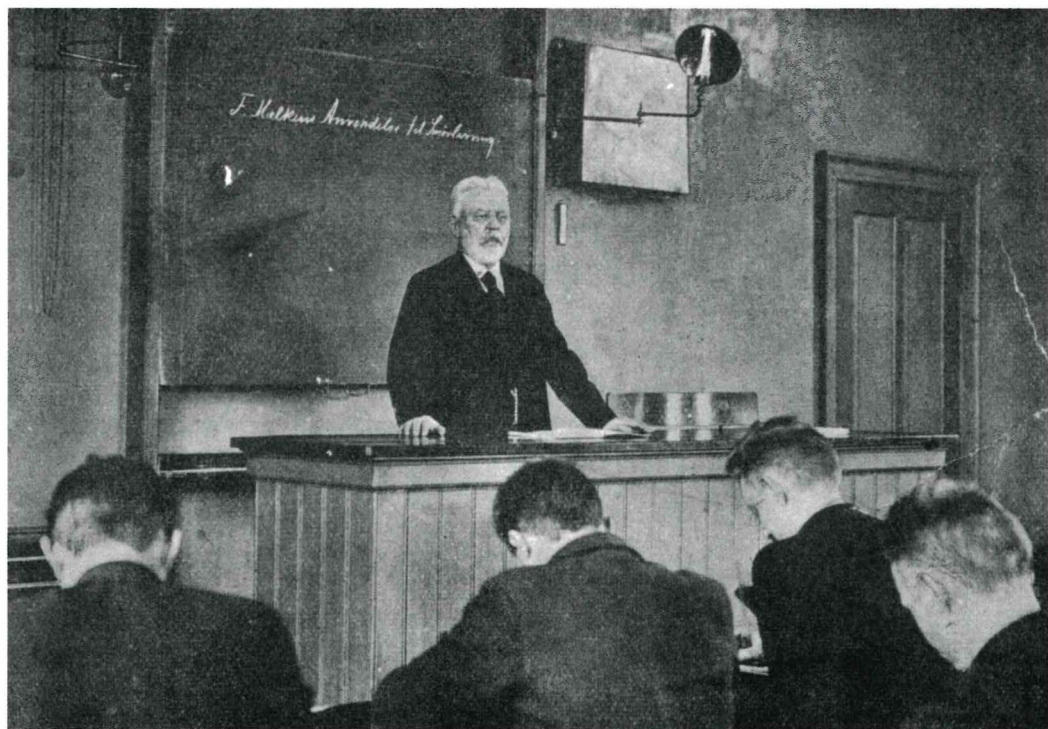
Det er først over midten af 1800-tallet, at der begynder at ske virkelige fremskridt. Først kom udvikling igang på de større gårde, og allerede i 1853 mente Statistisk Bureau (nu Danmarks Statistik), at dansk herregårdssmør kunne konkurrere med andre landes frembringelser på det britiske marked, hvis det ikke var for det vanry, dansk smør var i fra gammel tid. Det var ikke mindst den holstenske mejerskes indsats, man nu så resultaterne af. Ved efterligning af forholdene her og ved direkte ansættelse af holstenske og slesvigske mejersker og mejeriforpagtere på danske gårde blev der sat ind på at fremme mejeriet i kongeriget. De lærte fra sig, og fra 1837 begyndte Landhusholdningsselskabet at uddanne unge piger – mest fra bondestanden – i mejeribrug.

Mejeriet i Danmark var ved at markere sig som et særligt fag, der krævede læretid og stillede krav til lokalernes indretning. Fra 1860'erne tager den begyndende modernisering af dansk landbrug fart, og allerede i begyndelsen af 1870'erne kan man tale om et systemskifte, i det mindste hos tidens foregangslandmænd. Produktionen og udførslen af smør øgedes betragteligt, og i det hele fik spørgsmål omkring mejeridriften en langt mere fremtrædende plads i landbrugets verden. Der skete tekniske fornyelser, og fra 1860'erne begyndte Th. R. Segelckes oplysende og uddannende virksomhed at sætte sig mærkbare spor.

Mejeriarbejdet var stadig kvindedomæne – ikke mindst i de mange bondegårde, hvor husmoderen eller den voksne datter forestod smørfremstillingen. Men med den øgede vægt, mejeribruget fik økonomisk i dansk

Det var frem til 1880'erne herregårdene, der var førende indenfor mejeribrugget. Her destillonske fade på Valbygård ved Slagelse. Illustreret Tidende.

Dansk mejeribrugs fader eller rettere bedstefader – Th. R. Segelcke – i sine sidste år. Mælkeritidende.

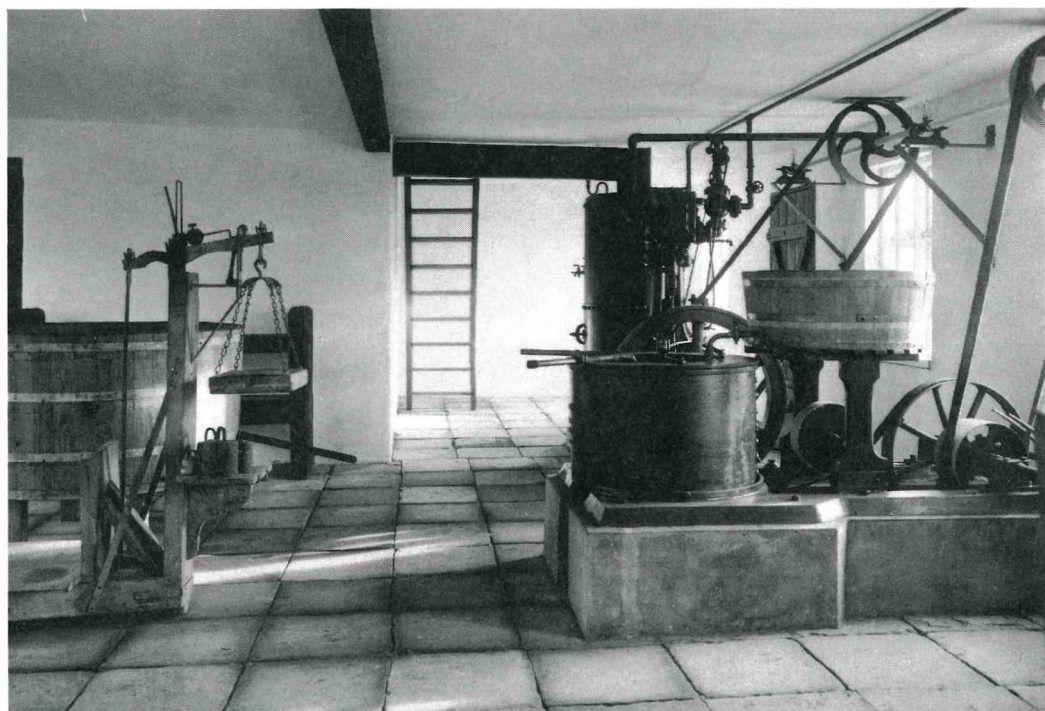
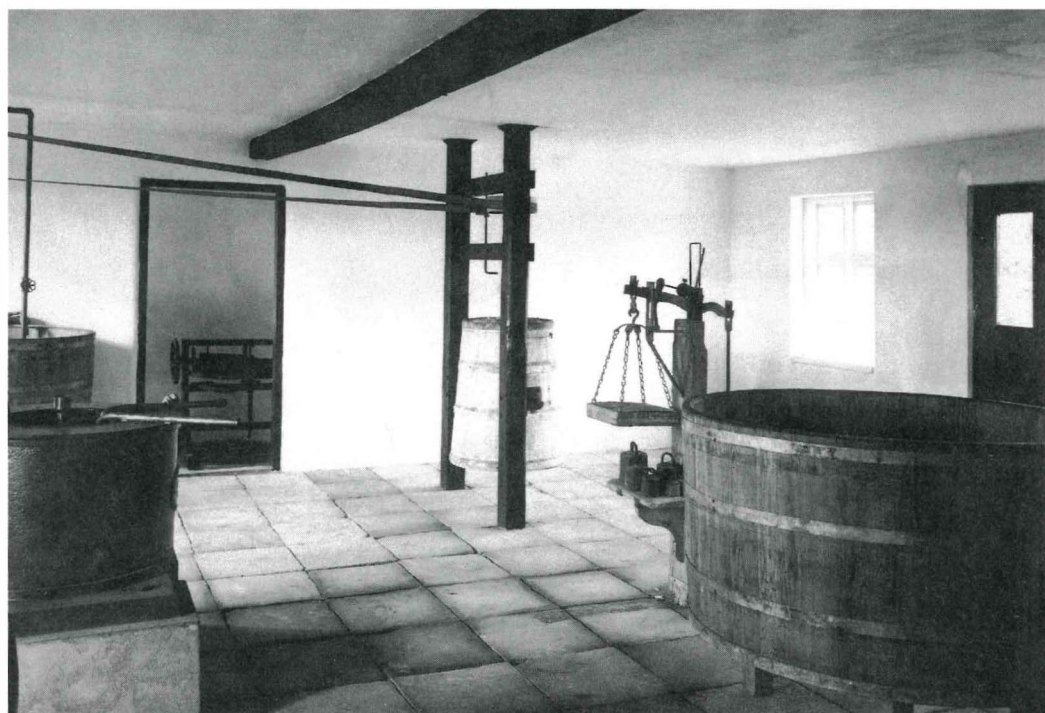
En mandlig elev blandt lutter kvinder. Hos Hanne Nielsen, Havarthigård ca. 1873. Udlånt af Bodil K. Hansen.

landbrug, blev det i stigende grad et selvstændigt erhverv – og dermed en virksomhed for mænd. Fra ældre tid havde der været mejeriforpagtere på de store gårde, dvs. mænd, der økonomisk og ledelsesmæssigt forestod mælkens forarbejdning. Nu begyndte unge karle at uddanne sig i selve mejerigerningen. Ved siden af de store landbrugs mejerier opstod allerede fra 1870'erne et betydeligt antal fællesmejerier, hvor det var mænd, der stod i spidsen for virksomheden.

Udviklingen hen mod mejeriarbejdet som et erhverv, som næsten 100% var forbeholdt mænd, blev forceret frem ved andelsmejeriernes gennembrud i 1880'erne. Kvinderne var der fortsat – men nu i underordnede funktioner. De kunne stadig varetage en række arbejdsopgaver i forbindelse med selve smørrets fremstilling. Men det var fra 1880'erne den mandlige mejerileder – ejer, forpagter eller mest almindeligt bestyrer – der

tegnede faget. Mejerskerne holdt endnu en menneskealder, men derefter var kvinderne så godt som udelukkende ufaglært arbejdskraft som ekspeditricer o.lign. i dansk mejeribrug. Og en enkelt kvindelig bestyrer – Kirsten Nielsen, Bjerresø ved Sejrbøgt – var undtagelsen, der bekræftede reglen.

Det var hverken maskinerne eller det fysiske slid, der trængte kvinder først tilbage og siden ud. I takt med, at mejerivirksomheden fik en så fremtrædende plads i landbrugets økonomi, blev det til et erhverv – og dermed ud fra tidens hele opfattelse et mandserhverv. Det rykkede gennem hele 1800-tallet ud af husholdningen og dermed ud af kvindernes arbejdsområde. Det samme gjaldt for en række af de gøremål, der i takt med industrialiseringen og hjemmeproduktionens ophør forsvandt fra husmoderens, døtrenes eller tjenestepigernes domæner – bagning, brygning og textilfremstilling.

Interiører fra Hjedding Andelsmejeri. Efter rekonstruktionen i 1940'erne. Mælkeritidende.

Andelsmejeriernes gennembrud i 1880'erne – det nye mejeribrug

Omkring 1880 var dansk mejeribrug præget af herregårdsmejerierne – der førte an – et betydeligt antal fællesmejerier, især på øerne, og endelig hjemmeproduktion af smør under vidt forskellige vilkår på de mange tusinde gårde rundt omkring. I løbet af tiåret blev mejeribruget afgørende omformet, og selv om forandringerne ikke var gennemført totalt omkring 1890, så var det åbenbart for alle med nogen indsigt, hvorledes udviklingen ville forme sig fremover.

Andelsmejeriformen blev fra 1880'erne den organisatoriske ramme omkring mejerivirksomhed i Danmark – med undtagelser i form af enkeltmandsejede eller selskabsejede mejerier frem til vore dage. Men det var fra ihvertfald midten af 1890'erne andelsmejerierne, der tegnede dansk mejeribrug.

Kaslunde, Burgård eller Hjedding – man har diskuteret, hvor andelsmejeriprincipperne først kom til udtryk. Det står dog fast, at det blev Hjedding, der for alvor satte bevægelsen i gang og som blev efterlignet af de følgende. Fra begyndelsen i 1882 var der allerede 1884–85 tale om en udvikling, man måtte tage stilling til. Og fra 1886 begyndte den »mejerifeber«, der først svandt igen omkring 1890, hvor landet stort set var dækket med andelsmejerier.

Andelsformen indebar, at det var mælkeleverandørerne, der oprettede og ledede mejeriet gennem deres demokratisk valgte repræsentanter. Og var princippet 1 mand – 1 stemme ikke 100% rådende, så var det dog klart det almindeligste. Mejeriet stod åbent for alle producenter indenfor dets naturlige geografiske virkefelt, og overskuddet eller

udbyttet ved driften fordeltes efter den omsætning, den enkelte leverandør havde med virksomheden. Det blev det helt overvejende, at man til mejeriets oprettelse optog et lån, som andelshaverne – leverandørerne – hæftede solidarisk for.

Andelsmejerierne havde børnesygdomme at overstå, inden de ind i 1890'erne kunne hævde sig lige med herregårdsmejerierne med hensyn til kvaliteten. Men de profiterede af deres størrelse – den efter tidens forhold store, ensartede produktion betaltes forholdsvis højere.

En af de vanskeligheder, der prægede de første år, var manglen på kyndige faglige ledere og medarbejdere. Der *var* som nævnt mejerister, men for få i forhold til det behov, der pludselig opstod sidst i 1880'erne. Det gav mange steder en hurtig udskiftning af bestyrere, indtil man kom ind i mere stabile og vedvarende forhold på de fleste mejerier hen i 1890'erne.

Andelsmejerierne skabte mejeribestyrerstanden. Mejeriet ansatte – ved generalforsamlingen – en mand til at forestå driften, og han måtte normalt selv koste og lønne det personale, der var behov for til at få arbejdet udført. Tilsyneladende fik mejeribestyrerstillingen ret hurtigt det indhold og den placering, den havde i lange tider. Det var en post for et familieoverhovede. Og selv om de fleste nyansatte bestyrere i 1880'erne på dette tidspunkt var ugifte, så blev det snart almindeligt til mejeriet at knytte bolig til, som det hed, en gift mejerist, dvs. med plads til børn osv. For den øvrige arbejdskraft på mejeriet gjaldt, at stillingen i højere grad

Det var svært at finde kvalificerede bestyrere i de første år. Brev fra en formand (Ferritslev) til en anden (Ulbølle). Lokalthistorisk arkiv, Vr. Skerninge.

H. Sids, Mejeribestyrer 1. 7. d. 89

Kære Broder!

Jeg hofferde den uanpærlige Mejeristyrer
Jens fra Høsteds Mejeri, som jeg saa
gjennem den her foretagne samt foretogte, og
at jeg saa meget hellere saa, jeg ikke alene
i meget mere personligt forhold til mig.
Kommende op, jeg dog aligevel kjender
ham af Ordene paa den mest naturlige
Maade, og kan seledet den mest naturlige
indtale min Mening, da jeg saa, jeg
nu da ogsaa at jeg har en i det holdige
Tilfælde at man endogale ham til den
Mejeribestyrer. Da Broder Jens, og den
Junge Kier var her foretaget, fandt jeg
mig, som ledende, at, at ogsaa den op-
mærksom paa den her foretagne, da jeg
saa, jeg havde hørt at han ogsaa paa
den her her, da han nu endogale

nembrud. Der var kun lidt støtte at hente i landbrugets daværende organisationer – det var tydeligt, at den nye udvikling i mejeribruget fjernede dette fra landboforeningernes virksomhedsområde. Af den eksisterende landbrugspressen var det kun det af Tune landboskoles lærere udgivne »Vort Landbrug«, der interesserede sig for andelsmejerierne og mejerispørgsmål.

På hvert enkelt andelsmejeri skulle man i 1880'erne fra grunden opbygge relationerne til andelshavere, bestyrelse, til aftagere og leverandører. Der var en hastig teknologisk udvikling igang, og nye teknikker og fabrikater gav nye, men også uprøvede muligheder. Hvor stod man henne på det enkelte mejeri

med hensyn til produktets kvalitet og det økonomiske resultat? Hvilke afregningsmetoder for mælken skulle man vælge – eller rettere søge at få andelshaverne til at gå ind for? Her stod den første generation af bestyrere stort set alene, hver på deres mejeri.

Denne situation er baggrunden for, at mejeribestyrerne allerede inden det store gennembrudsår i 1888 fandt sammen. De var en stadig større gruppe af gennemgående unge mænd – der var få over de 30 – der var stillet overfor samme udfordringer. De oplevede et stærkt behov for at få overblik over det mejerifag, der forandrede sig fra år til år, og de havde i det væsentlige kun sig selv at bygge på.

Lov for Dansk Myriøfforening: -

- § 1. Foreningens Formaal er at virke i praktisk
og økonomisk Henseende. I praktisk Henseende
dvs., at der udgives et Medlemsblad, samt Af-
holdelse af Fællesmøder til Drøftelse og Diskussion
Myriøfforening angaaende. I økonomisk Henseende
dvs., at der i Løbet af det første Virkeaar, an-
lægges hen imod Oprettelsen af en Bøke- og For-
sørgelseskasse
- § 2. Som Medlem af Foreningen optages Enhver
der ønsker at tilknytte sig: Myriøfforening, og forsvær-
er sig ved Indrættelsen af et indtræd 1 Januar 1888.
betragtes disse som Foreningens Skattebetalere. Eftersom
næst et Medlem opføres et navn Myriøfforening, kan
han dog blive ekskluderet som Medlem af Foreningen.
- § 3. Foreningen deles i Afskiftninger, hvor med en
Afskiftning betales, og med Skattebetalingen til at
ordne sine egne Gælder, indtræd for hvert Afskiftning
hvert Afskiftning.
- § 4. Foreningens Hovedbestyrelse bestaar af 7 Med-
lemmer, der udvælges i Foreningens og Medlemmernes,
hvilke Bestyrelsen selv vælger.
- § 5. Alle Foreningens Afgifter betales af Hoved-
bestyrelsen, og Afgifterne som vælges for 2 Aar ad Gangen

Dansk Mejeristforening oprettes 21. oktober 1887 i Fredericia

Der var som nævnt lagt en krævende opgave på den første generation af bestyrere i 1880'erne. De var tilmed mærkeligt socialt sværende uden nogen fast placering i det lokalsamfund, hvor de havde deres virksomhed. »Vi var socialt uden stand, hverken i eller uden for bondestanden«, erindrede H. P. Phillipsen ved en senere lejlighed. Og det betød meget i en tid, hvor det var afgørende om man var »dannet«, bonde eller arbejdsmand.

Det var derfor naturligt, at tanken om en form for samvirksomhed hurtigt blev ført frem. Der var tilsyneladende tre områder, hvor man tidligt var aktive for at få samlet mejeristerne. Det var dels andelsmejeriernes udgangspunkt i det sydlige Vestjylland, dels trekantområdet mellem Vejle, Kolding og Fredericia og endelig Fyn, hvor man oprindeligt havde tanker om at skabe sin egen sammenslutning. 18. og 19. september 1887 blev der afholdt møder henholdsvis i Fredericia og i Odense, hvor det blev besluttet at arbejde hen mod dannelsen af en samlet, landsdækkende forening for mejeribestyrere og »andre, der hovedsagelig erhverve deres Udkomme ved Mejerifaget«. Man fik nedsat udvalg, der skulle udarbejde vedtægter, og der blev indkaldt til et stiftende møde i Fredericia 21. oktober 1887. Under en opfordring til at give møde denne dag stod 39 bestyreres navne – helt overvejende fra Ribe og Vejle amter samt fra Fyn.

På mødet i Fredericia blev de udarbejdede love vedtaget, og man valgte en bestyrelse, der kom til at bestå af H. P. Phillipsen, Kildevæld ved Fredericia (formand), Torben Jensen, Gislev (næstformand), J. H. Stilling-Andersen, Nørre Nebel, Anton Kragh, Ser-

drup ved Slagelse, C. Müller, Røjle ved Middelfart, H. P. Rasmussen Krog, Nyråd ved Vordingborg og W. Gramstrup, Henne ved Nørre Nebel. Til revisorer valgtes J. P. Justesen, Brørup, og mejerikonsulent Sophus Hansen, København. Af hovedbestyrelsens medlemmer var alle undtagen H. P. Rasmussen Krog bestyrere af andelsmejerier, mens han ejede et fællesmejeri, som 4 år senere solgtes til leverandørerne.

Lovene omfattede ialt 17 §§. I den første blev foreningens formål beskrevet:

»Foreningens Formaal er at virke i praktisk og økonomisk Henseende. I praktisk Henseende derved, at der udgives et Medlemsblad, samt Afholdelse af Fællesmøder til Drøftelse og Discussion Mejerisagen angaaende. I økonomisk Henseende derved, at der i Løbet af det første Virkeaar arbejdes hen mod Oprettelsen af en Enke- og Forsørgelseskasse«.

Med udtrykkene »praktisk« og »økonomisk« beskrev man foreningens dobbelte opgave. Den skulle være en mejerifaglig sammenslutning, hvis formål var fremme af mejeribruget i bredeste forstand. Og den skulle på samme tid være en sammenslutning af beskæftigede i mejeribruget, hvor formålet var gensidig hjælp og støtte.

Det er næppe for meget sagt, at der hermed fra begyndelsen blev givet Dansk Mejeristforening et præg, der for lange tider gav den en særlig stilling i det efterhånden voksende organisationssystem i tilslutning til landbrug og mejeribrug. Af nogle har denne dobbelte opgave været opfattet som en hæmsko i situationer, hvor et mere enstrengt sigte kunne have lettet stillingtagen og mid-

H. P. Phillipsen – Dansk Mejeriforenings første formand. Slagelse Lokalhistorisk Arkiv.

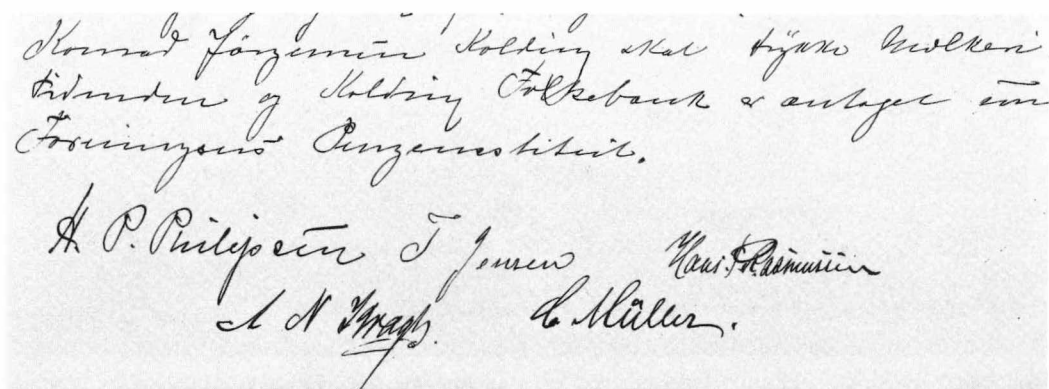
ler. Ser man imidlertid tilbage på udviklingen i mejeribruget i Danmark siden 1887, så må man konstatere, at en lang række fremskridt helt eller delvis skyldes Dansk Mejeristforenings indsats netop som *mejerifaglig* forening.

Iøvrigt gav lovene en række bestemmelser om foreningens opbygning, ledelse og arbejdsform. Adskillige af disse er helt generelle foreningstekniske regler, men § 7 afslører, at man allerede havde bestemt medlemsbladets navn til *Mælkeritidende* – heri skulle generalforsamling indvarsles mindst 4 uger forinden. § 11 fastsatte medlemsbidraget til 10 kr for selvstændige og 6 kr for – som det blev udtrykt – uselvstændige medlemmer, hvormed man har ment de, der ikke som bestyrere, forpagtere eller ejere forestod et mejeri. § 12 og 13 omhandlede redaktionen af *Mælkeritidende*, hvor det samtidig

blev bestemt, at bladets redaktør skulle fungere som bestyrelsens sekretær og kasserer for foreningen.

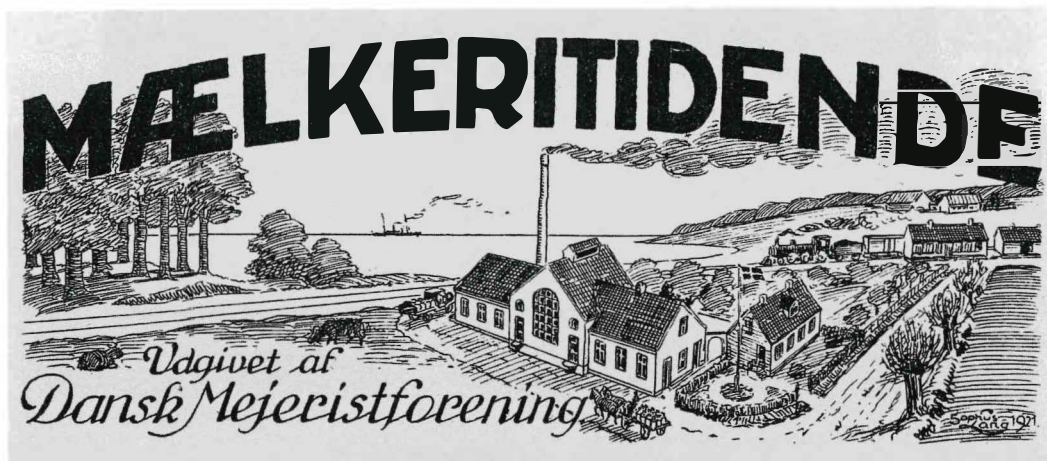
Dansk Mejeristforening var oprettet, og § 2 bestemte, at de, der indtrådte inden 1. januar 1888 var at betragte som foreningens stiftere. Efter H. P. Phillipsens oplysninger ved 25-års jubilæet var den stiftende generalforsamling både lang og præget af en livlig debat.

Med den stiftende generalforsamling var der skabt de første og i nogle år de eneste organisatoriske rammer for det mejeribrug, der netop på samme tidspunkt blev omformet. Det stod nu til medlemmerne gennem den valgte bestyrelse at fylde rammerne ud. Enkelte opgaver var allerede vedtægtsmæssigt fastslået, men iøvrigt var det åbent, hvilke spørgsmål man ville tage fat på.

Konst. Jørgensen, Kolding, Kal. Hjørns Mølle
 Tidende og Kolding Folkebank & aulaget en
 Foreningens Organisationskomité.
 H. P. Phillipsen, J. Jensen, H. P. Phillipsen
 A. A. Madsen, H. Müller.

Den første bestyrelses nævnetræk – minus Stilling Andersen, der hurtigt gled ud af arbejdet.

»Hoveder« af Mælkeritidende – oprindelig, fra 1908 og 1922. Tegner udmærket mejerianlæggenes udvikling.

Mælkeritidende – fra Rasmus Nielsen til Frederik Schak

En af de første opgaver, den nystiftede forening satte ind på at løse, var udgivelsen af medlemsbladet, der allerede i vedtægterne var døbt *Mælkeritidende*. Mælkeri og mejeri benyttedes sideløbende i datiden – mejeri nok som det mere moderne og konkrete udtryk, som ihvertfald brugtes om den enkelte virksomhed. Mælkeri fik ved siden heraf måske en lidt mere abstrakt karakter. Bernhard Bøggild kaldte sin håndbog fra 1890 *Mælkeribruget i Danmark*, og der lå heri som i bladets titel en udvidelse til mejerifaget i alle dets afskygninger.

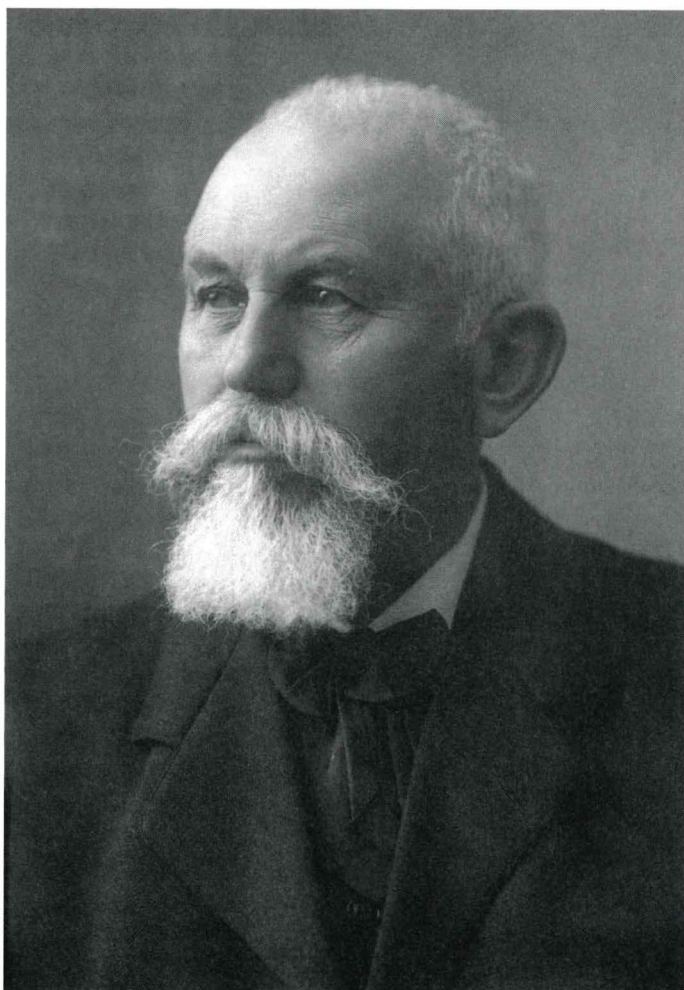
Starten blev vanskelig. Som redaktør ansatte man gårdbestyrer Rasmus Nielsen fra Horsensegnen, der havde vist evner som landøkonomisk skribent. Bladet udkom med første hæfte i januar 1888, og indholdet blev hurtigt præget af meget voldsomme diskussioner, bl.a. om centrifuger. Bestyrelsen søgte at pålægge redaktøren mådehold, men det hjalp ikke, og bladets tone – herunder redaktørens kommentarer – afholdt adskillige mejerisagkyndige fra at skrive i bladet. Det førte til en udskiftning af redaktøren, hvis arbejde fra 1. juli 1889 blev overtaget af de to lærere ved Dalum landbrugsskole, Hans Appel og Niels Anton Hansen.

Under deres redaktion kom *Mælkeritidende* ind i en stabil udvikling. Uden at forklejne N. A. Hansens indsats, så var det Hans Appel, der gav bladet sit præg. I 1905 fratrådte N. A. Hansen som medredaktør, mens Appel fortsatte som eneredaktør og sekretær for Dansk Mejeristforening, idet han nedtrappede sin lærervirksomhed på skolen.

Mælkeritidende oplevede en stadig vækst i

takt med det stigende medlemstal i Dansk Mejeristforening. Første årgang var på ca. 700 sider, men iløbet af 1890'erne steg sidetallet til 8–900 og i årene op til 1. verdenskrig rummede en årgang typisk 1000–1200 sider. Årene umiddelbart efter 1. verdenskrig indskrænkede omfanget påny, mens man i 1930'erne igen nåede op på årgange omkring de 1200 sider. Hertil kom så med årene en stigende mængde sider med annoncer og bekendtgørelser. Et resultat af denne udvikling var også et positivt økonomisk resultat. I de første år havde Dansk Mejeristforening måttet yde tilskud til bladet, men fra 1902–03 gav *Mælkeritidende* et stadigt overskud.

Tidsskriftet var bestemt som medlemsblad, og *Mælkeritidende* bragte meddelelser fra foreningen til dens medlemmer. Tidligt kom man ind på at give meget udførlige referater af delegeretmøderne, mens man mere kortfattet oplyste, hvad der var sket på hovedbestyrelsesmøderne og i amtskredsene – vedtagelser på deres generalforsamlinger og resultater af udstillingsvirksomheden. Bladet blev også hurtigt forum for en meget bred debat omkring mejerifaglige spørgsmål. I de første årgange er det ikke misvisende at opfatte *Mælkeritidende* som organ for de nye andelsmejerier – med bud til både bestyrere og bestyrelse. Det er værd at bemærke, at mejeriforeningerne fra midten af 1890'erne i betydeligt omfang benytter sig af Dansk Mejeristforenings medlemsblad. De samvirkende jyske mejeriforeninger udgav fra 1895 et ugeblad, der siden gik op i *Andelsbladet*. Men det ændrede ikke ved *Mælkeritidendes* centrale placering, når det gjaldt emner i til-

*Hans Appel – 1889–1918
redaktør og kasserer og
frem til sin død i 1947 en
markant skikkelse i
foreningens liv.*

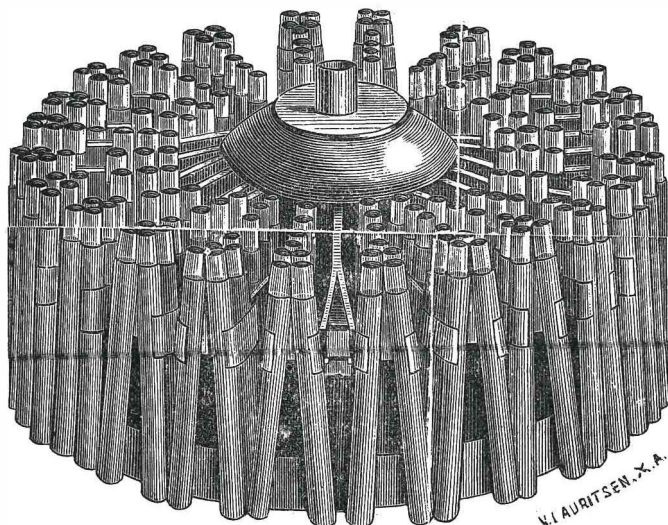
knytning til mejeribruget. Bemærkelsesværdigt er det ligeledes, at man ind i dette århundrede bragte en hel del stof, der mere generelt behandlede emner vedr. landbruget.

Efterhånden foregår der dog en vis koncentration omkring mejerifaget og dets folk. Det sidste var ikke mindst af betydning. Artikler i anledning af jubilæer og dødsfald fik en fast, betydelig plads, og da de første andelsmejerier rundede 25 år bragtes et stort antal omtaler af festlighederne bilagt med sammendrag af regnskaberne siden oprettelsen. Fra sidst i 1890'erne kom der sidst på året småskitser eller noveller, der senere blev

til »Vore julestykker« – ofte sigende udslag af de tanker og holdninger, der rørte sig i mejeribestyrerstanden.

Mælkeritidende fik meget hurtigt en bred og sammensat kreds af medarbejdere. Det var naturligt her, at mejerifagets autoriteter som Bernhard Bøggild og statskonsulenterne henvendte sig med nye informationer, kritik af tingenes tilstand eller forslag til forbedringer. Der blev skrevet alment tilgængeligt i bladet i god overensstemmelse med den forskelligartede baggrund, dets læsere havde i de første årtier. Som medlemsblad for Dansk Mejeristforening fik tidsskriftet tidligt en ret

Kontrolapparater

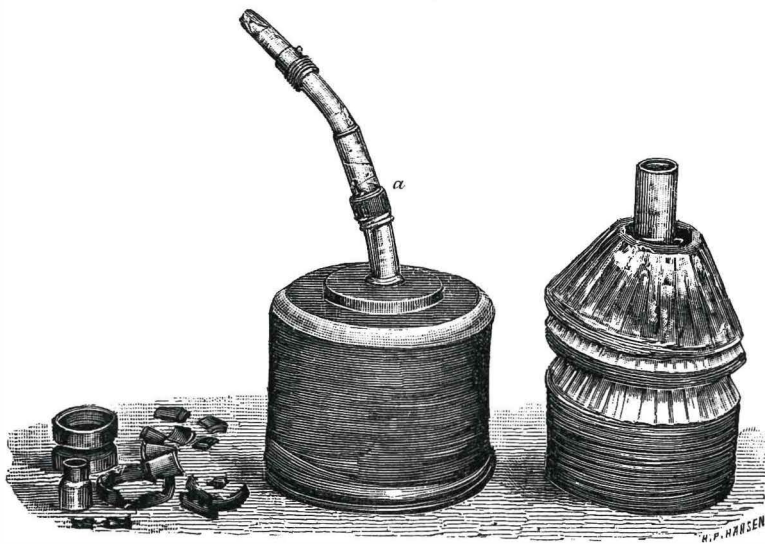
efter Hr. Docent Fjordsø's nyeste System
leveres nu ogsaa med Messingrørsæt i Stedet for Jærnblik fra
V. Paasch, Horsens. (282)

Annonce fra 1. årgang af bladet.

stor gruppe medarbejdere fra det praktiske mejeribrug – bestyrere, hvem pennen faldt godt i hånden og som gennem en lang år-række satte deres præg på de skiftende debatter, der førtes i bladet.

I 1918 blev Hans Appel formand for Landbosparekassen for Fyn og fratrådte som redaktør og sekretær. Til hans afløser valgtes mejeribestyrer Frederik Schak, Kragelund, der var leder af *Mælkeritidende* frem til 1943. Det var en klar tilkendegivelse, der lå i valget af en redaktør, som kom til opgaven med en baggrund i mangeårig praktisk mejeribestyrervirksomhed.

Der skete i Schaks tid som redaktør en vis stadig tilpasning af bladet til tidens krav – også i udstyr og opsætning – men ikke noget brud med den tidligere udstukne linie. I takt med den almindelige udvikling blev der plads for mere teknisk betonedede bidrag, der formidlede de nyeste resultater af forskningen. Men *Mælkeritidende* fortsatte tillige som debatforum for Dansk Mejeristforenings medlemmer omkring emner som ansættelses-, løn- og ikke mindst pensionsforhold.

Centrifugesprængninger var et af de problemer, man beskæftigede sig med i de første år. Her har uheldet ramt en Alfa-separator på Nr. Broby Andelsmejeri.

De første års virksomhed – H. P. Phillipsen formand 1887–1892

Udgivelsen af *Mælkeritidende* blev i de første år det mest synlige udslag af Dansk Mejeristforenings virksomhed. Der gik nogle år til ind i 1890'erne, hvor foreningen så at sige skulle finde sin egen identitet og udfylde de løst formulerede rammer, man havde udstukket ved stiftelsen. Systemet med amtskredsene blev efterhånden udbygget, så de dækkede hele landet, og man foretog i løbet af de første år den nødvendige tilpasning og opstramning af vedtægterne, efterhånden som arbejdet kom igang.

I 1888 afholdtes generalforsamling, men da medlemstallet efterhånden var steget så meget, at en generalforsamling var uhensigtsmæssig som højeste besluttende myndighed, gik man over til delegeretmøder. De blev indtil 1892 afholdt i Fredericia, men da pladsforholdene var utilfredsstillende, besluttede man at skifte mellem København, Odense og Århus. Delegeretmøderne fik fra begyndelsen en central plads i Dansk Mejeristforenings profil. Forhandlingerne var ofte meget livlige, og ikke sjældent blev der luftet meget stærke synspunkter. Især mødet i 1896 gik over i foreningens historie som uroligt, idet dirigenten ikke mindre end tre gange måtte suspendere mødet under forhandlingerne om formandens beretning!

Det var i de første år så udpræget de faglige opgaver, der blev prioriteret. Ganske vist kunne man på generalforsamlingen i 1888 fremlægge et forslag til en enke- og understøttelseskasse, således som vedtægterne § 1 stillede det i udsigt. Forslaget blev også vedtaget, men kassen vandt kun ringe tilslutning, og selv om man i løbet af 1890'erne søgte at udbygge denne hjælpeinstitution, så

slog denne idé tydeligvis ikke igennem i medlemskredsen. Det var mere i overensstemmelse med den indstilling, der var herskende, at hovedbestyrelsen fra 1891 bemyndigedes til at yde individuel hjælp til enker og medlemmer, der befandt sig i en akut trangssituation.

Tidligt tog man i Dansk Mejeristforening fat på at organisere en egentlig lærlingeuddannelse, men der skulle gå mange år før en ordning blev etableret. Derimod fik man fra 1892 i samarbejde med Det kgl. danske Landhusholdningsselskab opnået statstilskud til mejeripersonalets videreuddannelse. I 1890 udsendte foreningen den første *Fortegnelse over Damp-Centrifuge-Mælkerier*, der i de kommende år udsendtes i reviderede udgaver – og efterhånden også med en moderniseret titel! I 1891 lod man trykke forstander Jørgen Petersens *Vejledning for Mælkeleverandører*.

Indenfor Dansk Mejeristforenings hovedbestyrelse og på delegeretmøderne tog man fra begyndelsen aktuelle mejerifaglige spørgsmål op til behandling, eksempelvis problemet med de endnu ret hyppigt forekommende centrifugesprængninger. Og i 1890 indledte næstformanden Torben Jensen en diskussion på delegeretmødet om en tidsvarende arbejdsdragt for mejeripersonalet. Mødet konkluderede efter denne forhandling, at det var ønskeligt, om »enhver Arbejder i Mejeriet mødte med rent vasket Tøj i det mindste hver Søndag Morgen«.

Det afgørende var imidlertid, at Dansk Mejeristforening med sin virksomhed, som den efterhånden tog form efter de første år, skabte et forum for den videre udvikling af

Love for »Dansk Mejeristforening«s Understøttelseskasse i Trangs- og Sygdomstilfælde.

Kassens Formaal er at understøtte værdige trængende Mejerister og Mejersker ved Pengehjælp eller søge at skaffe dem en Stilling, samt at understøtte værdige trængende Enker og deres Børn. Understøttelse gives ogsaa i Sygdomstilfælde, hvor Sygdommen er saa langvarig og forbunden med saa store Udgifter, at det skjønnes, at vedkommende Medlem vanskeligt vil kunne udrede Udgifterne.

Om Medlemmerne.

§ 1.

I Foreningen kan som ordinære Medlemmer kun optages Mejersker og Mejerister, samt deres Enker. Medlem er enhver, der erlægges et aarligt Bidrag af Kr. 5,00 eller 100 Kr. én Gang for alle. Under de samme Betingelser kan enhver, uden Hensyn til Stand, Stilling og Bopæl, optages som overordentligt Medlem, dog uden Ret til Understøttelse. Æresmedlemmer kan uden Hensyn til Stilling og Bopæl optages af Bestyrelsen. Dersom et Medlem ophører at være Mejerske eller Mejerist, nyder vedkommende fremdeles Understøttelsesret, naar han eller hun har været Medlem i 5 Aar.

§ 2.

Medlemsbidraget erlægges og opkræves samtidig med Bidrag til »Dansk Mejeristforening«, og er dette ikke betalt inden 1. Juli, vil vedkommende Medlem uden videre Varsel blive udslettet og intet Kræv have paa Kassen.

§ 3.

Indmeldelser i Foreningen skér ved Henvendelse til den stedlige Kredsformand i »Dansk Mejeristforening«.

Vedtægter for understøttelseskassen 1896.

mejerifaget. Med andelsmejeriernes gennembrud var mejerispørgsmål stort set forsvundet fra landboforeningernes virksomhedsfelt. Det kgl. danske Landhusholdnings-selskab besad stor mejerifaglig autoritet, og herfra administreredes fra 1889 den lokale konsulentvirksomhed. Men dette selskab havde ikke direkte kontakt med den brede kreds af bestyrere. Den første levedygtige mejeriforening blev oprettet på Fyn i 1889,

men det var først i løbet af 1890'erne, at der kom gang i oprettelsen af mejeriforeninger landet over,

I denne situation kom Dansk Mejeristforening til at indtage en central plads i mejerifaget. Det var på denne forenings møder og i denne forenings blad, at de aktuelle emner af interesse for faget blev taget under behandling. Dansk Mejeristforening kom ikke blot organisatorisk, men også fagligt til at ud-

Den ældre H. P. Phillipsen sammen med familien. Slagelse Lokalhistorisk Arkiv.

fylde det tomrum, der var skabt, da 1880'erne havde fjernet »mejeri« fra »landbrug«.

Den første formand H. P. Phillipsen, Kildevæld ved Fredericia, forlod allerede i 1889 sin bestyrerplads for at blive ansat hos firmaet H. C. Petersen & Co., der ejedes af Burmeister & Wain og som var et af de ledende firmaer, når det gjaldt anlæg af mejerier og fremstilling af mejerimaskineri. Der er flere ting, der tyder på, at Phillipsens ansættelse her ikke kunne undgå at belaste foreningen, og allerede i 1890 stillede han sit mandat til rådighed. Han genvalgtes imidlertid, men måtte i januar 1892 nedlægge sit

formandshverv p.g.a. udlandsophold. H. P. Phillipsen etablerede sig i 1892 som selvstændig i Slagelse, hvor han efterhånden oparbejdede en betydelig virksomhed ved fremstilling af mejerimaskiner og projektering og anlæg af mejerier. Phillipsen var sønderjyde, født 1859 og hørte til blandt de første, der blev uddannet hos Niels Pedersen på Ladelund Landbrugsskoles mejeri. Selvom H. P. Phillipsen tidligt forlod mejeribestyrerstillingen, så fastholdt han livet igennem forbindelsen til Dansk Mejeristforening og var til sin død den selvskrevne dirigent på foreningens delegeretmøder.

Ved en Mødedrøftelse i Horsens d. ²⁰10 1909
hvor en Del af Horsens-egnens Mejeribestyrere og kom-
munaltidende, blev mødt enige om at indkalde Vore.
fæller til et Møde med Dagsorden: Drøftelse af en Mejeri-
forening for Horsens-egnen.

Dette Møde blev afholdt den 16 Marts 1909 paa Hotel
Højensdal, Horsens. Ca. 30 Mejeribestyrere var tilstede
og der var fuld Enighed om at søge en anden
Forening dannet med det Formaal at for den anes.
Næst som selvstændig Sted i det Drøftelse

Til at indkalde Vore til Løse og indtræde til
et nyt Møde, blev der vedtaget et Ordre bestående af
følgende Mejeribestyrere: J. Christensen, Hestved, H.
Ulf, Ulf, Brodstrup, H. Kærnæs, Løbe, J. Clausen,
Jens, Gungst og J. S. Morsum, Hestved. Der
indtræder alle til Forening.

Udvalgt nogle Oplysninger for andre Møder og
afholdt et Par Møder: Horsens for et forme Møde
til Løse.

Den stiftende Generalforsamling blev derhos afholdt
den 14 Decbr. 1909 hvor 35 Mejeribestyrere var til-
stede og som alle indtræder sig som
Medlemmer.

En amtskreds oprettes - Horsens-egnens i 1909. Forhandlingsprotokol hos fhv. mejeribestyrer Peter Møller Hansen, Egebjerg.

Amtskredsene og deres virksomhed gennem årene

I de første vedtægter for Dansk Mejeristforening bestemte § 3, at foreningen opdeltes i amtskredse, »hver med sin Kredsbestyrelse og med Selvstændighed til at ordne egne Sager, inden for hvad Loven kender«. § 10 fastsatte, at kredsbestyrelsen bestod af en formand og en næstformand, og at alle kredsformænd udgjorde bestyrelsesrådet, hvorigennem andragender til hovedbestyrelsen skulle indsendes. Og i § 7 bestemtes det, at forslag til den årlige generalforsamling i Dansk Mejeristforening skulle indsendes gennem den stedlige kredsformand.

Disse bestemmelser udbyggedes efterhånden. Medlemstallet i kredsene blev bestemmende for antallet af delegerede ved årsmødet. Bestyrelsesrådet ændrede navn til foreningsråd og til kredsformandsmøde, men det var fortsat opgaven at virke som forbedrede forum for forslag og initiativer, der kom fra medlemmerne – og at fungere som det sted, hvor man den modsatte vej mere internt og uformelt kunne orientere fra hovedbestyrelsen.

Men kredsene fik en dobbelt funktion. De skulle på den ene side være bindeled mellem medlemmerne og den landsdækkende organisation. På den anden side kunne de selv indenfor Dansk Mejeristforenings aktivitetsområde udfolde en selvstændig virksomhed.

De første kredse fulgte hurtigt på den stiftende generalforsamling. Iløbet af 1887–88 oprettedes amtskredse i Viborg, Ringkøbing, Århus-Skanderborg, Vejle, Svendborg, Holbæk, Sorø og Maribo amter. De øvrige dele af landet kom snart med, og i 1912 var der ialt 26 lokale kredse. Ved 50-års jubilæet var tallet steget til 32 – heri indbefattet 3 sønder-

jyske kredse. Det samme tal gjaldt endnu i 1962, da Dansk Mejeristforening blev 75 år. Amtet var flere steder blevet for vid en ramme, og man var fundet sammen i mere afgrænsede områder. Det geografisk udstrakte Ringkøbing amt blev efterhånden opdelt i tre kredse – idet Hammerum dog måtte vente i 10 år fra 1896 til 1906, før kredsen blev anerkendt fra Dansk Mejeristforenings side og dermed berettiget til repræsentation og tilskud til alle aktiviteter!

Det er iøvrigt et betegnende træk, at man i en række tilfælde så *mejeriforeningerne* følge de geografiske afgrænsninger, som kredsene afstak. Kredsene havde deres særlige funktion indenfor Dansk Mejeristforenings organisatoriske struktur. Gennem årene var det fra *kredsene*, at der fremkom forslag om pensions-, løn- og uddannelsesforhold m.m. Her har man kunnet opleve de forskellige holdninger, der har resulteret i, hvad man kunne kalde »egnspræg« selv i et så beskedent område som Danmark. Ikke få gange op gennem foreningens historie er de sjællandske kredse – enkeltvis eller flere sammen – mødt frem med forslag, som det samlede delegeretmøde har afvist som værende for vidtgående.

De lokale kredse var og er ikke blot bindeled mellem landsforening og enkeltmedlem. De har i det praktiske arbejde haft en stor betydning for mejeribrugets udvikling. Her kunne der finde en lokalt afgrænset foredrags- og kursusvirksomhed sted, og her var det naturlige forum for de lokale mejerikon-sulenter til at komme i kontakt med egnens bestyrere.

Vigtigst i det praktiske arbejde har dog

Langelsandske bestyrere til ostningskursus umiddelbart før 1. verdenskrig. Fhv. mejeribestyrer Mogens Rasmussen, Svendborg.

været udstillingsarbejdet. Svendborg amtskreds lagde for med en osteudstilling i 1890, og året efter fulgte den første bølgeudstilling i Ribe. Denne aktivitet blev for mange kredse og medlemmer det bærende. I en skildring af arbejdet i Frederiksborgkredsen hedder det, at man med god grund kan anføre, at disse udstillinger op gennem årene var det egentlige samlingspunkt for medlemmerne. Det var da også disse opfærelser, der beslaglagde størstedelen af kredsens økonomi.

I en landsdækkende forening som Dansk Mejeristforening gav kredsen de praktiske muligheder for at inddrage et større antal medlemmer i foreningens arbejde – både det mejerifaglige og det organisatoriske. Det gjaldt ikke mindst tidligere, hvor rejsetider og transportforhold satte effektive begrænsninger for den enkelte bestyrer med hensyn

til at være væk fra mejeriet. Vikarordningerne gled efterhånden over i kredsens regi, og her blev gennem årene i mange tilfælde ordnet lokale »sager«.

Det faste mønster for kredsens virksomhed blev efterhånden generalforsamlingerne med valg af repræsentanter til delegeretmøde og de øvrige centrale organisationer og funktioner (dommere, pensionskasse m.v.), udstillingerne af smør og ost, der typisk afholdtes 5–10 gange årligt, og endelig blev kredsen i mange tilfælde rammen om almindeligt kollegialt samvær. Langeland-Ærø kredsen noterede 16. august 1958, at man afholdt en udflugt til Lohals med damer, konsulenter og flere forretningsforbindelser – »En udmærket fest hvor alle morede sig udmærket«, skrev man i foreningens protokol.

LIDT AF HVERT.

Udnævnelse.

Kongen har under Dags Dato udnævnt Mejeribestyrer Pedersen, Kollund, til Ridder af Dannebrog. Udnævnelsen er sikkert tildelt i Anledning af det over top-top-topfine Smør som Pedersen er Mester i at fremstille, og det vil sikkert glæde alle Kredens Mejeribestyrere, at en Kollega her i Kredsen er tildelt denne fine Udnævnelse.

Redaktionen ønsker Tillykke.

Slankheds-Kursus.

I Februar Maaned agtes afholdt et Slankheds-Kursus i Herning hvortil der forventes stor Tilslutning. Lederen bliver den kendte Gymnast Frederik Lyager. Som Deltagere har allerede meldt sig Kobberø, Sinding, Pedersen, Vildbjerg, Pedersen, Danalyst og Ærthøj.

Folkeholdet.

Til Bestyrelsen er fremsendt Klage over, at Folkeholdet ikke er i Orden paa flere af Kredens Mejerier. Haunstrup pr. Herning. Mejeribestyrer Hansen har Husbestyrerinde i Stedet for en Kone.

Boganmeldelse.

Ved uhyre Sparsommelighed er det lykkedes Salling, Søby, at samle Rim nok til en lille Digtsamling, der er udkommen

paa Salling-Søbys Forlag. Efter Gennemlæsningen kan Redaktionen udtale, at Digtene fremtræder i smukt Tryk paa haandgjort Papir.

Studiekreds.

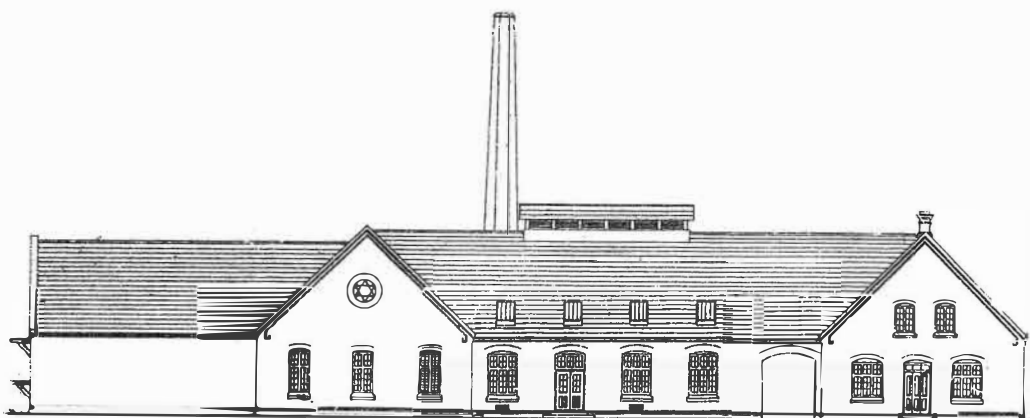
Fra Vejle meddeles pr. Traadløs: Den kendte Mejeribestyrer Mosgaard Christensen, Ulkjær, har i Vinter ligesom tidligere samlet en lille Kreds af Venner i sit Hjem for at drøfte eventuelt løse nogle af Tidens brændende Spørgsmaal, noget endelig Resultat er endnu ikke naaet. Holmblads Sangbog benyttes ved disse smaa Møder.

Busken.

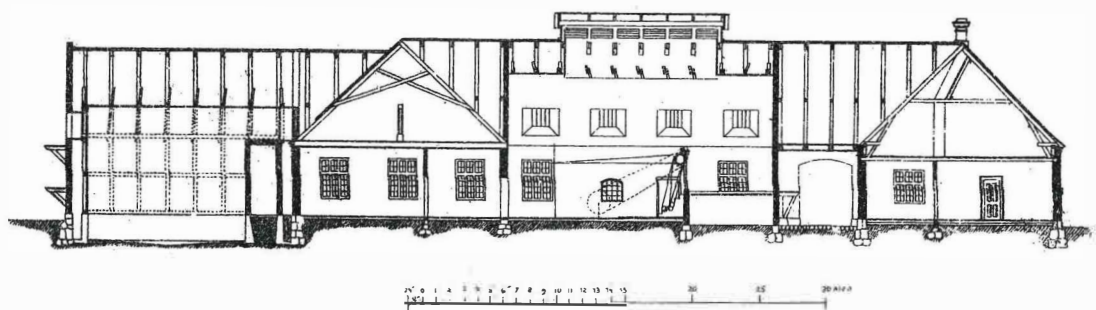
Fra Aarhus meddeles pr. Traadløs: I Anledning af den fremsendte Forespørgsel skal man meddele, at den Busk som man har modtaget fra Hammerum Herreds Mejeristforening, og som blev anbragt paa Lisbjerg, synes at udvikle sig til vor Tilfredshed, idet Sundhedstilstanden er god, og der er kommet en lille rodægte Busk af den gamle Stamme.

Har De hørt, at Jaccobsen ny A/Mejeri har modtaget en Anmodning om at være Suppleant for Lærer Rasmak, som Oplæser ved Statsradiofonien.

Humor fra Hammerum Herreds Mejeristforening i begyndelsen af 1920'erne!

Sant yves Linsen . C.-B.

1893 udskrev Dansk Mejeristforening og Landhusholdningsselskabet en prisopgave om hensigtsmæssige mejeribygninger. Plan XIII viser det præmierede forslag til et mejeri til 2 mill. kg. mælk og både smør- og osteproduktion.

Tiden frem til århundredskiftet – Andelsbogtrykkeriet oprettes

Det arbejde, der var indledt i H. P. Phillipsens formandstid, fortsatte i det følgende tiår efter stort set de samme retningslinier. Foreningen var i god vækst – medlemstallet steg fra 629 i 1892 til det dobbelte i 1898. Det betød reelt, at så godt som alle bestyrere, ejere og forpagtere af mejerier har været medlemmer foruden andre, herunder ikke så få andelsmejerier.

Det var fortsat de mejerifaglige opgaver, der var det dominerende. Der blev taget enkelte initiativer til at få oversigter over løn- og arbejdsforhold, og de første tanker om fastsættelse af en lønskala for mejeribestyrere blev fremsat. Mere konkret var oprettelsen af Dansk Mejeristforenings Ulykkesforsikring – et udspil, der var i god tråd med 1890'ernes herskende socialpolitiske opfattelse. Forslaget kom fra Svenborgkredsen i 1892, og året efter kunne delegeretmødet vedtage, at der rettedes henvendelse til medlemmerne om tilslutning. På et repræsentantskabsmøde 14. december 1893 blev Dansk Mejeristforenings Ulykkesforsikring stiftet, og den har siden virket som et nyttigt supplement til selve hovedforeningen omfattende størstedelen af dennes medlemmer.

Dansk Mejeristforening var over et bredt felt engageret i mejeribrugets udvikling. De fleste spørgsmål af nogen betydning blev kommenteret i *Mælkeritidende* og drøftet indenfor foreningen. Her udskilte man i 1895 et forretningsudvalg, og fra 1897 begyndte bladet at referere hovedbestyrelsens møder.

Det var foreningen, der i 1892 tog initiativet til at etablere en egentlig mejeristatistik ved udsendelse af spørgeskemaer til mejeri-

erne. Sagen blev behandlet gennem 1890'erne, og på finansloven for 1897–98 opnåedes for første gang en bevilling til udarbejdelse af mejeridriftsstatistik – i første omgang uden repræsentation af Dansk Mejeristforening i det styrende organ. I 1902 indtrådte Torben Jensen dog som repræsentant for foreningen i ledelsen af kontoret for mejeristatistik, under hvilket dette arbejde sorterede.

Iløbet af 1890'erne iværksattes gennem Dansk Mejeristforening et betydeligt efteruddannelsesarbejde. Det hang dels sammen med den stadige udvikling i mejerifaget, dels med de forskelligartede forudsætninger, mejeribestyrerne den gang sad inde med. Der afholdtes landet over kurser i pasteurisering, og man aftalte med Ladelund og Dalum landbrugsskoler, at bestyrere kunne få mulighed til at komme på korte kurser.

At det var de mejerifaglige spørgsmål, der særlig optog Dansk Mejeristforenings medlemmer, blev slående illustreret på delegeretmødet i efteråret 1895. Her var der ikke de nødvendige $\frac{2}{3}$ af de ialt 110 stemmeberettigede delegerede til stede, da man skulle stemme om nogle forslag til lovændringer. Men der var mere end 200 tilhørere til et foredrag af professor Bernhard Bang om kvægtuberkulosen og samme antal til stede, da man i tilslutning til delegeretmødet havde en forhandling om transportforholdene for mejeriprodukter.

På dette delegeretmøde sagde formanden Torben Jensen om arbejdet, at man ville »beskæftige sig med, hvad der naturligt kommer til at ligge for – og vi vil i hvert fald ikke søge efter Opgaver, hvis Berettigelser på Forhånd

J. L. La Cour

Jørgen La Cour – en vigtig samarbejdspartner for Dansk Mejeristforening i 1890'erne.

Interiør fra sætteriet på Andelsbogtrykkeriet i de oprindelige lokaler i den gamle landbrugsskolebygning i Vindegade.

kan siges at være tvivlsomme«. De opgaver, man fandt naturlige var samarbejde med Landhusholdningsselskabet om fremme af osteproduktionen, med landboforeningerne om de provinsielle smørudstillinger og med de nyetablerede mejeriforeninger om bøtteudstillinger og andre opgaver lokalt. Man fortsatte med pasteuriseringskurser og havde afholdt 18 foredrag om aktuelle mejerifaglige emner.

Mejeriforeningerne var de fleste steder kommet til i 1894, og året efter dannedes De samvirkende jyske Mejeriforeninger. Her opstod naturligt et samarbejde omkring en række faglige spørgsmål. Samarbejdets karakter varierede fra landsdel til landsdel, og det var særlig tæt på Fyn, hvor forpagter F. Hempel Syberg var den ledende skikkelse. Generelt kan man om denne periode sige, at der ofte var tale om, at Dansk Mejeristforening tog initiativet til og fagligt forberedte aktiviteter, som mejeriforeningerne så kom til at forestå.

I 1898 fik man afholdt det første almindelige mejeristmøde, og året efter trådte efter nogen tids forberedelse en 3-årig lærlingeuddannelse i virksomhed. Den var rent praktisk og opnåede ikke stor tilgang.

Et usædvanligt initiativ var oprettelsen af Andelsbogtrykkeriet i Odense. *Mælkeritidende* var fra 1892 trykt på det Miloske bogtrykkeri i Odense, og det var en faktor her, Anthon Petersen, man i fynske landbrugs- og mejerikredse fik en særlig kontakt med. Ideen om et selvstændigt trykkeri blev konkretiseret med Fyns Mejeriforening, Fyns Stifts Patriotiske Selskab og Dansk Mejeristforening som deltagere. Det patriotiske Selskab udlejede sine ledige skolelokaler i Vindegade til foretagendet, hvis grundlag i første omgang blev trykningen af *Mælkeritidende*. Virksomheden begyndte 1. juli 1902, og Andelsbogtrykkeriet i Odense voksede efterhånden til en omfattende virksomhed, ikke mindst i årene efter 2. verdenskrig.

Torben Jensen, Gislev Andelsmejeri – formand 1892–1908.

Torben Jensen, Gislev – formand for Dansk Mejeristforening 1892–1908

Da H. P. Phillipsen fratrådte som formand for Dansk Mejeristforening, valgte man mejeribestyrer Torben Jensen, Gislev andelsmejeri, til hans efterfølger. Han beklædte formandsposten i 16 år, og han kom i afgørende grad til at præge foreningens udvikling. I hans tid som formand fæstnede Dansk Mejeristforening sin position – indadtil overfor mejeribestyrerstanden og udadtil i forhold til andre organisationer med tilknytning til dansk landbrug og mejeribrug.

Torben Jensen var en god repræsentant for den første generation af mejeribestyrere. Han var gårdmandssøn fra det sogn på Fyn, hvor han senere fik sin livsgerning. Født i 1857 blev han oplært ved landbruget og kom efter aftjent værnepligt på Vallekilde højskole. Ved Ernst Triers mellemkomst fik Torben Jensen en læreplads i mejeriet hos den kendte Adolf Burchardi, Birkendegård. Her lærte han faget fra 1882, og en tid bestyrede han mejeriet. Ligesom det var tilfældet med Stilling Andersen, så tog Torben Jensen på et tidspunkt tilbage til sin hjemegn for at få undersøgt, om der her kunne oprettes et mejeri med ham selv som ejer eller forpagter. Og ligesom i Hjedding, så udviklede det sig til, at mælkeproducenterne – landmændene – kom til at stå for mejeriet. Gislev andelsmejeri begyndte sin virksomhed i efteråret 1884. Det var i sin oprindelige skikkelse et aktiemejeri af den særlige fynske type fra de første år, men det virkede som et andelsmejeri og ændrede efter nogen tid vedtægterne i overensstemmelse hermed.

En reminiscens af de oprindelige fællesmejeriplaner var det usædvanlige, at mejeriet havde svinehold indtil 1895!

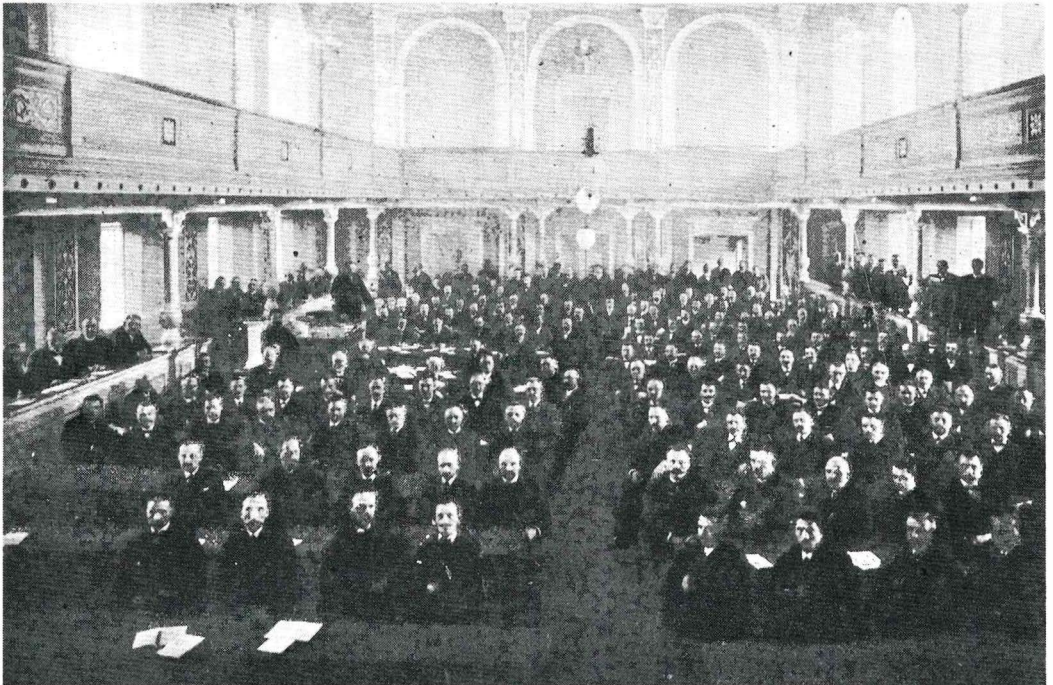
Mejeriet i Gislev blev ikke et af de store andelsmejerier. Men det blev snart ikke mindst takket være Torben Jensens faglige dygtighed og initiativ et af de kendte navne – og et søgt lærested for unge både fra Danmark og vore nabolande. Fra midten af 1890'erne begyndte man her osteproduktion i større stil, og det var på Gislev andelsmejeri, at Chr. Hansen, Mullerup, lod udføre de første ostningsforsøg ved nordmanden Ole Wennevold. Torben Jensen fik sikret, at Wennevold kunne fortsætte sin forsøgsvirksomhed med ostefremstilling af pasteuriseret mælk med støtte fra Dansk Mejeristforening.

Som formand for Dansk Mejeristforening stod Torben Jensen som repræsentant for mejeribestyrerne i det stadig mere udbyggede samarbejde med andre organisationer. Det fik bl.a. betydning for hele placeringen af foreningens og dens medlemmer, at Torben Jensen i 1890'erne opnåede en god kontakt med J. C. la Cour, der som sekretær og senere præsident i Landhusholdningsselskabet indtog en meget central stilling. Hans Appel skildrede ved Torben Jensens død, hvorledes den ikke særligt blændende, men velfunderede og saglige Torben Jensen kunne tale det praktiske mejeribrugs sag overfor den veltalende, men også noget embedsari-stokratiske la Cour.

En vigtig indsats kom Torben Jensen til at yde ved oprettelsen og ledelsen af De danske Mejeriers Fællesindkøb (fra 1905: og Maskinfabrik). Det var som i flere sammenhænge Anders Nielsen, Svejstrup Østergård, der fik ideerne og bestræbelserne konkretiseret. Fra Dansk Mejeristforenings side sva-

En væsentlig indsats ydede Torben Jensen som formand for De Danske Mejeriers Maskinindkøb og Maskinfabrik. Billedet viser et motiv fra maskinfabrikken kort efter århundredeskiftet. Danske Andels-selskaber.

Gengivelsen er ikke den bedste – men det er det ældst bevarede billede af et delegeretmøde. Her i 1906.

rede Torben Jensen positivt på en henvendelse om samarbejde og medarbejderskab – og det var Torben Jensen, der på et forbedrende møde fik ændret navnet fra *Mejeri-foreningers* Fællesindkøb til det, der blev gældende. Torben Jensen fik herved placeret mejeribestyrerne som basis for virksomheden sammen med mejerierne. Han valgtes til næstformand, og fra 1910 til 1932 var han formand for De danske Mejeriers Fællesindkøb og Maskinfabrik. Han indledte her en tradition, der blev videreført op til nyeste tid.

Torben Jensen var i udpræget grad en mand, der virkede ved sin personlighed. Han var ikke en type, der glimrede – men han kunne samle og skabe samarbejde. Han var den dygtige leder af sit mejeri, og lokalt stod

han centralt i det lokale folkelige foreningsliv. Han var formand for brugsforeningen og gennem mange år for Ryslinge valgmenighed – ikke uden grund benævnt »Mejeristmenigheden«. Han og hans hustru skabte et af de klassiske mejeribestyrerhjem, hvor de unge ikke blot blev fagligt oplært, men også prægedes af de holdninger og værdier, der udformedes i de folkelige bevægelsers miljøer.

Ved Torben Jensens død sammenfattede hans efterfølger J. P. Justesen hans indsats med formuleringen, at »han begyndte at samle Foreningen og kom derefter ind på at få den indbyrdes Undervisning sat i gang, og dette evnede han at få sat i System«. Det gav udmærket udtryk for Torben Jensens evner som leder af foreningen.

Ostelager på det nybyggede Lejbølle Mejeri 1917. Landbohøjskolen.

Et uroligt årti i Dansk Mejeristforening – formandsskiftet i 1908

Tiden fra kort efter århundredskiftet og frem til 1. verdenskrig betød på en gang en fortsættelse og en begyndende ændring i Dansk Mejeristforenings profil. Fra det »praktiske« skete der en vis forskydning over mod det »økonomiske«.

Det faglige arbejde fortsattes og udbyggedes i forlængelse af den tidligere indledte udvikling. I 1901 vedtog man ensartede landsdækkende regler for bøtteudstillinger, der fire år efter blev revideret i samarbejde med mejeriforeningerne. Et betydeligt skridt var det, at man i 1904 ansatte nordmanden Ole Wennevold som ostekonsulent. Smørret havde været det centrale, mens osten havde været stedbarn i dansk mejeribrug i årtier. Frem til sin død i 1918 skulle Wennevold yde et betydeligt arbejde for at op hjælpe den danske osteproduktion, og hans indsats blev fra 1919 videreført af N. P. Hansen, der kom til at forestå overgangen fra magre til fede ostetyper. Først ved dennes død i 1948 op hørte Dansk Mejeristforening med at have økonomisk del i konsulentvirksomheden, der da efterhånden var overgået til mejeriorganisationerne.

Årene op til 1. verdenskrig bragte en udbygning af mejeribrugets organisationer, der kulminerede med oprettelsen af Fællesorganisationen i 1912. Landhusholdningsselskabet og landboforeningerne trak sig stort set ud af mejeribruget, og Dansk Mejeristforening fik nu mejeriforeningerne/Fællesorganisationen som med- og modpart i arbejdet. Det prægede også disse år, at man i større omfang end tidligere måtte tage stilling til lovgivning – f.eks. lurmærkeloven – og administration. Således var delegeretmødet i

1913 præget af en del kritik mod lurmærkeloven og den måde, hvorpå den blev administreret.

Denne udvikling stillede Dansk Mejeristforening overfor nye krav. Tillige kom der i stigende grad forventninger om, at man fra foreningens side varetog mejeribestyrernes løn- og ansættelsesforhold. Pensionssagen dukkede op igen, og en slags delløsning blev oprettelsen af Dansk Mejeristforenings Livrenteforsikring, der begyndte sin virksomhed i 1908.

Men det centrale var lønforhold og vilkårene for bestyrernes ansættelse. Der er næppe tvivl om, at mange bestyrere efter de første år efter bølgen af mejerioprettelser kunne opnå ganske gode indtægter. Medhjælpen var billig, og afregningsforholdene for smørret gav ofte bestyreren en pæn bonus. Ind i 1900-tallet ændrede dette forhold sig, og det licitationssystem, der ikke mindst var udbredt i det nordlige Jylland, påkaldte sig en uheldig opmærksomhed. Her gik bestyrerposten ofte ganske enkelt til den, der tilbød sig til den laveste pris.

I datidens mejeribestyrerlønninger indgik normalt, at han skulle koste og lønne den medhjælp, der var nødvendig til mejeriets drift. Det kunne også indgå i lønvilkårene, at bestyreren skulle afholde en vis procentdel af forskellige udgifter til mejeriet. Medhjælperlønnen steg efterhånden, og det var en almindelig udbredt opfattelse, at bestyrernes realløn var for nedadgående i 1900-tallets begyndelse. Og det var på et tidspunkt, hvor landbruget gennemgående kunne notere en økonomisk fremgang.

I 1907 oprettedes *Mejeristforeningen af*

Det faglige arbejde fortsatte. Her er et repræsentativt udvalg af dansk mejeribrug samlet på Dalum Landbrugsskole i 1912. Fhv. mejerikonsulent Sigurd Nielsen.

1907 som organisation for de mejerister, der ikke beklædte bestyrerpladser. Man ønskede at opnå bedre lønninger og en forbedret praktisk-teoretisk uddannelse. Her var der ikke blevet etableret nogen reelt accepteret ordning. Men denne forening tiltrak også en del mejeribestyrere, der herigennem markerede deres utilfredshed med Dansk Mejeristforenings manglende varetægelse af løn- og ansættelsesforhold. *Mælkeritidende* kunne med mellemrum bringe beretninger om situationer, hvor en bestyrer var tvunget væk gennem pres på lønnen eller p.g.a. manglende »tilpasningsevne« – en formulering, der skyldtes Hans Appel og som hyppigt citeredes i årene op til 1. verdenskrig.

Ned gennem Dansk Mejeristforening gik i årene 1907–08 et skel mellem de, der mente,

at foreningen i højere grad og med skarpere midler skulle sætte ind for at sikre bedre løn- og ansættelsesvilkår, bl.a. ved at pålægge dens egne medlemmer forskellige restriktioner – og så de, der nok ønskede, at man gjorde en indsats, men at bestemmelserne ikke kunne eller skulle være bindende. 1907–08 opnåede man i forhandlinger med De samvirkende jyske mejeriforeninger en lønskala, som mejerierne på deres side *tilrådede* at tage hensyn til ved fastsættelsen af lønnen på de enkelte mejerier.

Disse års uro, der også må ses på baggrund af udviklingen i det politiske liv med dannelsen af det radikale venstre og socialdemokratiets fremmarch, gav en skærpet debat i foreningen. Formanden Torben Jensen, Gislev, kunne konstatere, at hans synspunkter ikke

Til

Mejeri-Bestyrelsen.

Da der allerede nu er mange Mejeribestyrere, og der bliver flere Aar for Aar, som ikke kan tænke sig at gaa over i anden Gjærning, tillader „Dansk Mejeristforening“ sig at gjøre opmærksom paa, at en Hovedgrund til: at saa mange Mejeribestyrere gaar bort fra Mejeri-Gjærningen, maa søges i den usikre Stilling, idet en tilfældig Misforstaaelse eller et tilfældigt uafvændeligt Uheld kan samle et Flertal i Bestyrelsen eller paa en Generalforsamling for Vedtagelsen af Mejeribestyrerens Afskedigelse.

Dansk Mejeristforening er derfor bleven enige om at henstille til alle danske Andelsmejerier: at der i Mejeribestyrerens Kontrakt bliver optaget følgende Bestemmelse:

Mejeribestyreren antages og afskediges af Mejeriets Bestyrelse, men i Tilfælde af Afskedigelse skal denne paa Mejeribestyrerens derom fremsatte Ønske forelægges en Generalforsamling til Godkendelse, og Afskedigelsen bliver da kun lovlig, naar Flertallet af samtlige Andelshavere stemmer for den.

I dette Forslag ligger der ikke nogen Mistillid til Mejeri-Bestyrelserne, men Bestyrelsen vil sikkert ved nærmere Overvejelse forstaa, at det vilde give Mejeribestyreren og hans Familie en Tryghed i Stillingen, som den ansvarsfulde Gjærning baade maa kræve og vil høste Gavn af.

Foreningen haaber derfor, at denne Sag maa blive taget under nøje Overvejelse.

For Dansk Mejeristforening:

Jens P. Justesen,

p. T. Formand.

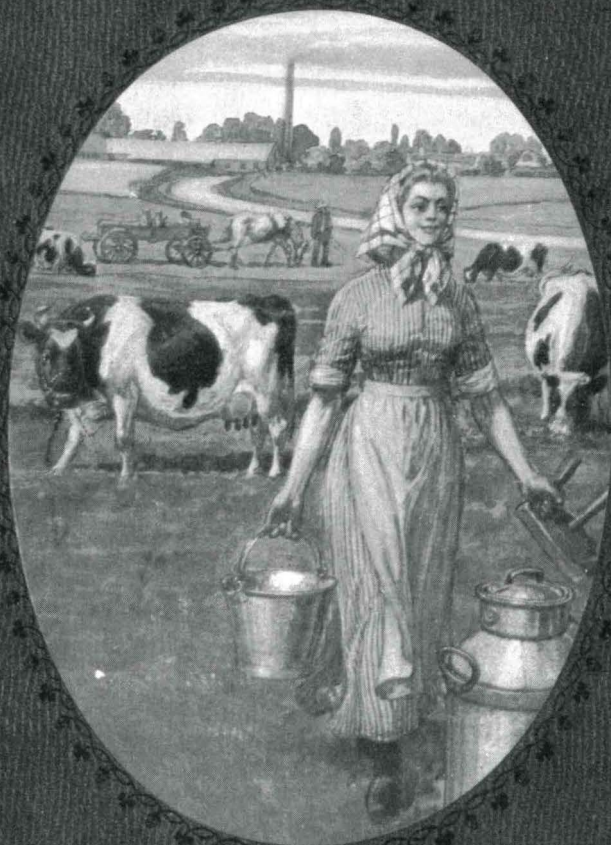
Et karakteristisk udtryk for den nye linie!

længere var samlende og at der ikke var tillid til, at han kunne få en lønforbedring igennem ad forhandlingens vej.

På delegeretmødet i efteråret 1908 trådte Torben Jensen tilbage og afløstes som formand af J. P. Justesen, Brørup. Også en tilhænger af »fagforeningslinien« indvalgte

ved denne lejlighed i hovedbestyrelsen. Justesens ledelse formåede i de følgende år atter at samle medlemskredsen, og man fik sammen med mejeriskolerne og Mejeristforeningen af 1907 i 1910-12 udformet en ny lærlingeordning. Heller ikke den skulle dog i første omgang opfylde forventningerne.

DANSKE MEJERIER

HAANDBOG FOR MEJERIBRUGET I DANMARK

Under 1. verdenskrig udsendtes den første af ialt 3 mejeri-»stater«. Også den gang havde man sans for blikfang!

Jubilæumsår og virksomhed i skyggen af 1. verdenskrig

I oktober 1912 kunne Dansk Mejeristforening fejre sit 25 års jubilæum, og formanden, J. P. Justesen, der havde gjort udviklingen med siden det forberedende møde i Fredericia, kunne gøre en slags status. Der var en bred vifte af faglige initiativer at se tilbage på, at foreningen var udbygget med amtskredse, hvor der udfoldedes en gavnlig praktisk skoling af medlemmerne. Han kunne i sit tilbageblik konstatere, at foreningens »meste Arbejde falder for Mejeribrugets Fremgang og vor egen Dygtiggørelse«, men det kunne da også noteres, at lønskalaen var accepteret som udgangspunkt for aflønningen på *en del* mejerier. Derimod kastede et par afskedigelsessager et lidt dystert lys over festlighederne. Understøttelseskassen, der i 1896 var blevet skabt som en videreførelse af den først foreslåede enkekasse, havde i en del år haft vanskeligt ved at vinde tilslutning, men på delegeretmødet i 1909 var medlemsskab blevet obligatorisk for alle aktive medlemmer.

»At det i 1909 kunne gennemføres at Understøttelseskassen blev »obligatorisk« vidner om Samfølelse, Kollegialitets-følelse, og det borger godt for fremtidigt Sammenhold«, konkluderede J. P. Justesen i sin beretning på jubilæumsdelegeretmødet i 1912.

Der skulle blive god brug for formandens forhåbninger i de kommende år, hvor mejeribruget kom til at arbejde under vanskelige forhold. Krigen 1914–18 betød indskrænkninger og en stærkt øget offentlig regulering. På baggrund af de holdninger, der var herskende både i land- og mejeribrug måtte rationering og kontrol opleves som voldsomme indgreb i den tradition for frit at

kunne disponere i økonomisk henseende, der havde været almindeligt gældende.

Man satte ind på at få lønskalaen almindelig anerkendt. På delegeretmødet i 1914 – afkortet til en dag p.g.a. krigsforholdene – blev det besluttet, at fra det følgende regnskabsår kunne ingen bestyrer optages eller stå i Dansk Mejeristforening, dersom den pågældende indgik i et *nyt* ansættelsesforhold, uden at lønskalaens satser blev opnået. Den stærke inflation, der fulgte under verdenskrigen gjorde det nødvendigt at presse på for en forhøjelse af lønningerne, og i 1916 opnåede man fællesorganisationens godkendelse af et dyrtidstillæg på 15% – året efter på 40%.

Selvom det almindelige mejerifaglige arbejde blev hæmmet af krigsforholdene – bl.a. indstilledes de almindelige mejeristmøder – så søgte man i disse år på forskellig vis at fremme også denne del af virksomheden. Fra 1916 blev mejeribestyrernes deltagelse som dommere ved Forsøgslaboratoriets sammenhængende smørudstillinger stærkt forøget, hvad man oplevede som en anerkendelse af foreningen og af kredsens arbejde med bøtteudstillingerne. En vis utilfredshed med Forsøgslaboratoriets mere tilbagetrukne stilling i forhold til N. J. Fjords tid, når det gjaldt mejerispørgsmål, førte allerede i 1912 Dansk Mejeristforening til at foreslå oprettelsen af et forsøgsmejeri. Tanken blev virkeliggjort i 1923 med indvielsen af Statens Forsøgsmejeri, og Dansk Mejeristforening var en af »fædrene«. 1918 nedsattes Statens Mejeriudvalg, hvor mejeribestyrerne fik 2 repræsentanter af de ialt 7 medlemmer.

Afgørende blev dog ændringerne i de hid-

Bornholmske mejeribestyrere og -koner ved en selskabelig sammenkomst ca. 1917. Bornholms Museum.

tidige aflønningsforhold. Den galopperende inflation under krigsårene medførte som nævnt en forhøjelse af mejeribestyrerlønningerne. Men nu kom med stigende styrke kravet om en lønadskillelse mellem bestyrer- og medhjælperlønninger. Mejeristforeningen af 1907 – der nu entydigt fremtrådte som undermejeristernes organisation – presede på, og under indtryk af tidens skærpede politiske og sociale modsætninger blev forholdene ret anspændte. På Horsenseggen nedlagde således nogle mejerister arbejdet i sommeren 1917.

I juli 1918 skete det for Dansk Mejeristforening usædvanlige, at man indkaldte til ekstraordinært delegeretmøde. Her fremlagde man til vedtagelse dels en ny lønoverenskomst, der var aftalt med fællesorganisationen og som rummede 1. en grundløn og 2. en værdiløn beregnet efter smørværdien – dels en overenskomst med undermejeri-

sterne om løn- og uddannelsesforhold. Fuld lønadskillelse var dog ikke foretaget.

Delegeretmødet vedtog overenskomsterne, men undermejeristerne forkastede denne aftale. Det medførte i den kommende tid ret kaotiske forhold med sprængning af den bestående organisation for undermejerister. I sommeren 1919 forsøgte man at standse arbejdet på mejerierne – men uden den store effekt. Imidlertid gav disse urolige forhold anledning til, at Dansk Mejeristforening på sit delegeretmøde i 1919 fuldstændigt brød med det entreprisesystem, der havde været gældende siden 1880'erne. Lønnen til mejeribestyrerne og til medarbejderne blev nu opdelt, og denne ordning blev den bestående. Efter nogle års splittelse indenfor undermejeristerne dannedes 1923 Danske Landmejeristers Forbund, der blev den samlende organisation for denne gruppe medarbejdere.

Den 25 Juni 1917 afholdtes Bestyrelsesmøde på Palækapteen i Horsens.
Der foretog Skrivelse fra M. F. 1907 ang.
Krav om konforholdelse fra mejerierne i
Horsens Egne, vedføjet en Trussel om Skæps-
standsning fra 1st Juli, hvis Kravene
ikke blev opfyldt.

Bestyrelsen var enige om ikke at optage
nogen Forhandling om det foreliggende spørgs-
maal. I forti den finke Kravene irrimelige,
II forti Horsens Krets ikke som enkelt Krets
sister at gribe ind i Forhold, som for Be-
klækket forhandles inden for Hovedorganisationerne.

Det vedtoges at indbyde Kretsens Mejeribestyrer
og Mejeriformand til et Møde på Palækap-
teen 29 Juni Kl 1½ for at klarlægge Situ-
ationen for dem.

H. M. Hansen
H. M. Hansen
H. M. Hansen
H. M. Hansen

Uro omkring arbejdsforholdene på mejerierne. Horsensegnens mejeristforening var afvisende og strejken fik ikke større effekt.

Dansk Mejeristforenings Hovedbestyrelse
 og
Sendemænd fra Mejeristforeningen i Nordslesvig
 samlede i Kolding 11. Marts 1919.

I bagerste Række (staaende) ses fra venstre til højre:

J. Pingel, Snebjerg.	Chr. Madsbjerg, Aarhus.	Laboratorieejер Busch, Tønder.	Th. Henningsen, Røde Kro, Slesv.
S. Boel, Toxværd.	H. Matthiesen, Styding, Slesv.	Red. Schak, Odense.	Chr. Jørgensen, Tudse Næs.

I forreste Række (siddende):

Chr. Pedersen, Ørbæk.	Chr. Matthiesen, Højtoft, Slesvig.	J. P. Justesen, Brørup, Fm. f. D. M.	P. Petersen, Bovrup, Fm. f. Mejeristf. i Nordslesvig.	B. Clausen, Sydlolland.
--------------------------	---------------------------------------	--	--	----------------------------

Ovenstaaende Billede blev taget som et synligt Minde om den Dag, da Mejeribestyrere norden og sønden for Kongeaaen gav hverandre Haandslag paa, at de fremtidig vil være eet: *Danske Mejeribestyrere, forenede i Dansk Mejeristforening.*

Efter at de egentlige Forhandlinger var sluttede, blev der Tid til nogle Timers Samvær, som blev en minderig Oplevelse for Deltagerne. Sang og Samtale vekslede, og der blev skiftet mange gode Ord om Ungdomsmod til Fremtidsgærning inden for dansk Mælkeribrug.

Hele Samværet blev som et Foraarsvarsel om Sønderjydernes Indsats i Dansk Mejeristforening.

№ 13

Mødet mellem de sønderjydske mejerifolk og Dansk Mejeristforenings hovedbestyrelse i Kolding blev markeret i Mælkeritidende.

Sønderjyderne kommer med – Dansk Mejeristforening ved begyndelsen af 1920'erne

Slesvig og ikke mindst Holsten havde tilbage i 1800-tallet stået som forbillede for dansk mejeribrug. Andelsmejeriernes gennembrud i 1880'erne ændrede på dette forhold, og fra midten af 1880'erne forløb udviklingen indenfor mejerierne stort set parallelt i Danmark og den del af Slesvig, der i 1920 blev genforenet. Der blev oprettet andelsmejerier efter mønsteret fra Vestjylland, og de første sønderjyske andelsmejerier hentede i mange tilfælde deres bestyrere nord for Kongeåen. Både med hensyn til uddannelse og almindelig faglig orientering orienterede man sig mod Danmark.

Allerede i 1888 oprettedes en mejeristforening for Haderslevområdet, der tidligt tog kontakt med Dansk Mejeristforening – men fik afslag på at modtage *Mælkeritidende* til reduceret pris! De særlige nationalpolitiske forhold i denne landsdel førte i 1893 til oprettelsen af en mejeriforening for Nordslesvig, omfattende både mejerier og bestyrere. Mejeriforeningen blev på sit særlige felt en af de mange organisationer, den dansksindede befolkning i Nordslesvig opbyggede til værn mod fortyskningen. En særlig mejeristforening for Nordslesvig blev dog oprettet i 1906, og den udfoldede i de kommende år en virksomhed, der løb parallelt med Dansk Mejeristforenings – man fik gang i udstillingsarbejdet og man arbejdede på at få indført en normallønsskala.

1. Verdenskrig betød et alvorligt afbræk i de bestræbelser, man i denne landsdel havde udfoldet for at følge med udviklingen i Danmark. Da det efter Tysklands nederlag stod klart, at en genforening nærmede sig, tog både mejeri- og mejeristforening kontakt

med de respektive organisationer i kongeriget. 11. marts 1919 mødtes sendemænd fra den nordslesvigske mejeristforening med Dansk Mejeristforenings hovedbestyrelse i Kolding for at forberede overgangen – bl.a. med hensyn til at bringe lønningsforholdene i overensstemmelse med de danske. Der skulle dog gå endnu et år, før genforeningen fandt sted. Da var man godt igang med at tilpasse sig den danske organisationsstruktur. Allerede i efteråret 1919 var der dannet en amtskreds for Haderslev. I august 1920 oprettedes en kreds for Sønderborg amt og den følgende måned kom Åbenrå og Tønder amter med. På delegeretmødet i efteråret 1920 kunne J. P. Justesen byde de sønderjyske repræsentanter velkommen.

Der forestod et betydeligt arbejde for at få gjort mejeribruget i Sønderjylland til en del af dansk mejeribrug. Krigen havde sat dybe spor, men forholdsvis hurtigt kom ihvertfald dele af landsdelen på linie med det øvrige land. Mund- og klovsygeepidemien i 1925 betød et midlertidigt afbræk i fremskridtslinien, og 30'ernes kriseår var ikke de gunstigste for mejerifaglige landvindinger.

I de første år af 1920'erne var arbejdet indenfor Dansk Mejeristforening kommet ind i en mere rolig fase. Ved indledningen til 1921 skrev *Mælkeritidendes* redaktør om det forløbne år, at mens det »i de nærmest foregaaende Aar særlig var Spørgsmaalet om Udkommet og det daglige Brød, saa har Interessen i det svundne Aar samlet sig om faglige Spørgsmaal og deriblandt i særlig Grad om Ostningssagen«.

Der blev i 1920 taget initiativ til et nordisk samarbejde, der fra 1922 førte til afholdelse

Dansk mejeri Sdr. Vilstrup bagerst – og tysk – Doppeleiche – forrest i samme landsby, Sdr. Vilstrup ved Haderslev. Fhv. mejeribestyrer P. Nissen Kjer, Odense.

af nordiske mejeristmøder med regelmæssige mellemrum. Det var Danmark, Norge og Sverige, der deltog, mens finnerne har haft en mere løs kontakt. Disse møder var naturligvis udslag af en almindelig bestræbelse for at styrke samfølelsen mellem de nordiske folk, men de i vid udstrækning ensartede vilkår for mejeribruget (organisatorisk, klimatisk) har givet grundlag for praktisk fagligt udbytte. I en tid, hvor de færreste af mejeribrugets folk kunne forventes at beherske fremmede sprog, var de nordiske kontakter den reelle mulighed for at hente inspiration og indtryk udenfor landets grænser.

Foreningens arbejde lå i faste rammer under J. P. Justesens ledelse. Delegeretmøderne lå fast i sidste halvdel af oktober måned og

strakte sig over to dage. Der var normalt god tilslutning og en levende diskussion – men nu det kneb af og til med at fastholde tilslutningen til mødernes anden dag, hvor man havde faglige spørgsmål til drøftelse. I 1890'erne havde det til tider været modsat som nævnt. Livrenteforsikringen og Dansk Mejeristforenings Ulykkesforsikring holdt regelmæssigt deres repræsentantskabsmøder umiddelbart inden delegeretmøderne, og så blev der på selve delegeretmødet givet en beretning om arbejdet i de to organisationer. Et foreningsrådsmøde, der normalt samlede repræsentanter fra de fleste af Dansk Mejeristforenings kredse lå sædvanligvis en måneds tid før delegeretmødet. De fungerede som et mere internt forum for behandling af de løbende aktuelle spørgsmål end delegeretmø-

Til Danmarks Undermejerister!

Fra **Svendborg Bykreds** meddeles, at de førte Forhandlinger dér om Lønforholdenes Ordning er bristede, hvorfor Tilgang af Undermejerister frabedes, til en Ordning er opnaaet. Forhandlinger har været ført for følgende Mejerier: **Svendborg Mælkeforsyning, Ostefabriken og Andelsmejeriet samt Mejerierne Ørekilde og Kildevæld pr. Svendborg.**

Ligeledes er Forholdene paa Mejerierne i Vejleegnen kritiske. Vore Medlemmers Pladser dér er opsagte, og al Tilgang frabedes.

Paa **Jellinge Mejeri** er Mejerist Anton Duhr, født den 1. April 1896 i Ødsted ved Vejle, gaaet i Arbejde, hvorfor han den 15. ds. er ekskluderet af vort Forbund, og ingen organiseret Mejerist maa for Fremtiden arbejde sammen med ham.

I **Vejle-Egnen** arbejdes der paa følgende Mejerier: **Ødsted, Højen, Nørup, Skibet, Lihmskov, Dalekilde, Mælkeforsyningen Vejle, Vonge, Givskud og Grøndal**, med uorganiserede Folk, hvorfor Medlemmer af vort Forbund ikke maa tage Arbejde paa disse Mejerier, før en Ordning er truffen.

Paa Kolding Andelsmejeri er opnaaet Overenskomst.

Arbejdsforholdene var urolige flere steder i tiden omkring verdenskrigens afslutning og genforeningen.

derne, hvor diskussionerne foregik »for åbne vinduer«.

Hovedbestyrelsen mødtes et par gange i forårets løb og en to-tre gange fra august og året ud. På første bestyrelsesmøde valgtes et forretningsudvalg bestående af formanden, næstformanden, sekretæren og endnu et medlem. I bestyrelsen og forretningsudvalget lå det egentlige arbejde med forhand-

linger og korrespondance til myndigheder og andre organisationer i mejeribruget, især naturligvis fællesorganisationen. Her godkendes medlemsoptagelser og behandles læringspørgsmål. Og i hovedbestyrelsen tog man stilling til de talrige ansøgninger fra enkelter om understøttelse og fra trængende medlemmer – nuværende eller forhenværende bestyrere – om lån.

1. Rk.: S. C. Steen, Sindal. O. Balstad, Drammen. Emil Olson, Linköbing. Erhardt Petersen, Kollund. J. Nørholm, Bjerregrov. E. K. Rasmussen, Randers. H. Riisberg, Nordfyn.
2. Rk.: Andersen, Mesinge. L. Larsen, Vaalse. M. Bruun, Rude. S. Siig, Frejlev. Svejstrup Andersen, Broholm. Th. Fjord Jensen, Lærer. H. E. Hansen, Remkolde. P. Sørensen, Haab.
3. Rk.: K. V. Christensen. O. E. Nilsson, Motala. G. Lokke, Kathrineholm. A. Jaarvik, Klepp, Norge. H. Jensen, Ertebjerg, Als. E. Jepsen, Haderslev. Wilh. Hansen, Nysted. R. Rasmussen, Voldby. Vestergaard, Bofferhøj.
4. Rk.: Larsen, Hostrup. M. P. Hagenau, Wetskölkloster. Chr. M. Damlund, Aneskilde. N. M. Dalsgaard, Mern. J. Jensen, Linaa. L. C. Jacobsen, Skovby. A. Poulsen, »Guldborgsund«. N. Plejdrup, Nordhøj. Lund, Skovby.
5. Rk.: Th. A. Jensen, Lærer. Chr. Bækker, Central. O. Simonsen, Bos. R. Elmerdal, Henne. J. Christensen, Ørbæk. H. Andersen, Langkjær. Professor Søncke Knudsen. L. L. Larsen, Frederikshavn. Erik Nielsen, »Kronjyden«. H. J. Klærke, Gammelby.
6. Rk.: Statskonsulent Johs. Jensen. Forsøgsleder Tholstrup Petersen. Statskonsulent, H. Chr. Ibsen. Statskonsulent N. Pedersen, Struer. Fru Dalum. Frk. Bålstad. Inspektør G. v. Ellbrecht. Konsulent N. P. Hansen. Axel Kjeldsen, Hørby.
7. Rk.: L. Markussen. L. C. Larsen, Egedal. Forstander Dalum. P. F. Bangsgaard, Hundborg. Statskonsulent Brask. C. V. Hansen, Tarup. Ingeniør Harald Jensen.

Det mejerifaglige arbejde fortsatte i 1920'erne. Bestyrere og sagkyndige til kursus på Dalum i 1924. Fhv. konsulent Sigurd Nielsen.

Den besværlige pensionssag – enkepension i 1925 og pensionskasse 1930

Der er næppe noget enkeltspørgsmål, der gennem en lang årrække har beslaglagt tid og kræfter i Dansk Mejeristforening som pensionssagen. Med nogen forkortelse kan man udtrykke det således, at det gennem det meste af et halvt århundrede var spørgsmålet, om man skulle have en pensionsordning, der omfattede alle medlemmer – derefter var spørgsmålet mere, *hvorledes* man skulle administrere og betale pensionerne til bestyrerne og deres efterladte.

Pensionssagen var på en måde allerede rejst i de første vedtægters formålsparagraf. Men den understøttelseskasse, der kom ud af de tidlige bestræbelser, svarer ikke til, hvad vi idag vil forstå ved pension. Derfor blev der 1899 fra Vejle amtskreds stillet forslag om oprettelse af en egentlig pensionskasse, og i de følgende adskillige år var dette forslag stort set konstant på dagsordenen. Man drøftede forskellige muligheder for tilslutning til bestående eller kommende selskaber, men man kom i første omgang ikke videre. I 1911 var det Sorø amtskreds, der førte tanken frem påny, men atter faldt den. Oprettelsen af Fællesorganisationen førte i 1914 til dannelsen af en pensionsfond, der imidlertid atter ophørte i 1918 – som konsekvens af en ny lønoverenskomst.

I 1921 forelagde J. P. Justesen et forslag til en pensionsordning, udarbejdet i samarbejde med Andels-Pensionsforeningen. Men der var tydeligvis i medlemskredsen tilbageholdenhed, næppe upåvirket af indtægtsnedgangen for bestyrere i årene efter 1. verdenskrig. Det blev enkepensionen, der først blev ført igennem. På delegeretmødet i 1925 blev det besluttet at oprette en enkepensions-

kasse, som ifølge formandens ord »først og fremmest (er) bygget paa, at Ordningen skal være obligatorisk; thi derved gør vi Sammenslutningen stærk, fordi vi straks er mange, og idet vi har Rammerne, kan vi ganske sikkert nedsætte Administrationsudgifterne meget betydeligt. Men først og sidst er Forslaget bygget paa, at vi alle vil være med til at løse Opgaven«.

Den obligatoriske ordning vakte imidlertid modstand i mange kredse, og året efter måtte hovedbestyrelsen på delegeretmødet stille forslag om, at de af de *nuværende* medlemmer, der ønskede det, kunne udtræde.

Forløbet skulle stort set gentage sig, da man et par år efter tog fat på at få gennemført en almindelig pensionsordning. Efter forberedelse iløbet af 1929 og 1930 blev en pensionskasse omfattende alle medlemmer vedtaget med stort flertal efter en lang og hed diskussion – »Dette Aars Delegeretmøde kan uden Overdrivelse betegnes som et af de mest betydningsfulde i Dansk mejeristforenings Historie«, skrev redaktør Fr. Schak i *Mælkeritidende* som kommentar til forløbet. Medlemsskab var obligatorisk for aktive medlemmer, der ikke inden 1. januar 1931 meddelte, at de ville stå udenfor. For nye medlemmer var ordningen tvungen. Og det forhold, at ordningen var obligatorisk vakte påny en stærk debat, der prægede det efterfølgende delegeretmøde i 1931. Her blev kritikken opfanget af ledelsen med et forslag om, at de, der ønskede det, kunne tegne ½ pension. På samme måde der gives indrømmelser til den enkeltes frie dispositionsret, da man i 1937 sluttede en aftale med Fællesorganisationen om lønningerne, hvori ind-

Der forhandles om Oprettelse
af en Enkepensjonskasse naar
det vedtages at stille Løjen i hvo
til næste Aar.
Hvornæst nævnt. N. M. Hansen
F. L. Petersen A. M. Hansen P. J. Nielsen

Det vedtages at indsende følgende
Endringsforslag til Revisionskomiteens
Enkepensjonsforslag § 11:
Der er en række uhelder i Enkepensjons
tilfælde. Dermed bør det
indtil Nyudvalget træder

Beskrivelsen af Enkepensjons
Høje Hjemmel i Horsens
Kommunen c. 9 Aug. 1926.

Det vedtages at lade afvære
Andelskomiteen for Høje Hjemmel
i Horsens Tidligere 17 Marts
1926. H. 2. Forhandling:
1. For eller imod den obligatoriske
Enkepensjonskasse.
2. Endeligt.

Spørgsmålet om enkepensjonsordningen vakte diskussion i kredsene – her i Horsensegnens Mejeristforening.

gik, at arbejdsgiverne – mejerierne – skulle betale til pensionen.

Året efter i 1938 blev der sluttet aftale med Andels-Pensionsforeningen om de forpligtelser, som enkepensjonskassen havde

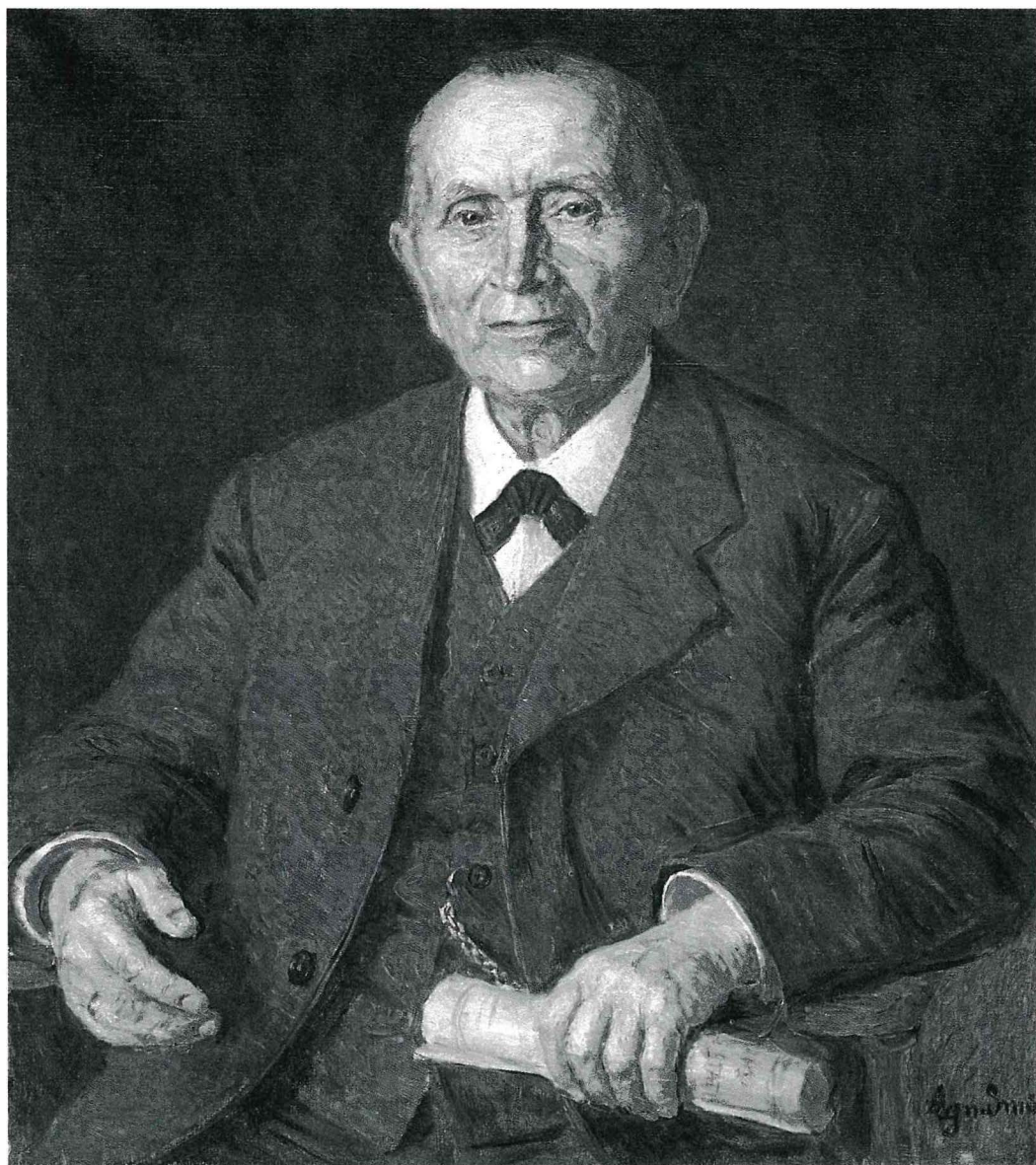
påtaget sig. Der faldt efterhånden mere ro om dette spørgsmål, og ved udgangen af 1942 mente Mælkeritidende, at løn- og pensionsforholdene for mejeribestyrerne nu var ved at være bragt i orden de fleste steder.

Andelsbogtrykkeriet fyldte 25 år i 1927.

Senere blev spørgsmålet om pensionsordning og -bidrag integreret i de lønftaler, man traf med Fællesorganisationen, respektive Mejeriernes Arbejdsgiverforening. I 1955 fik man en overenskomst, der fastlagde de permanente rammer, dels for bestyrernes, dels for mejeriernes bidrag. Og denne aftale har været grundlaget for den senere videre udbygning af pensionsordningerne. Det var dog fortsat et emne, der med stor sikkerhed dukkede op i forhandlingerne efter formandsberetningerne på de årlige delegeretmøder. Det var ikke altid, at man fra medlemmernes side fandt, at Dansk Mejeristforening opnåede de optimale resultater. Og der var til stadighed de talere, der mente, at andre mere individuelle ordninger ville give større udbytte senere for færre udgifter nu!

Pensionssagens vægt i Dansk Mejeristforenings historie, og de synspunkter, der kom frem gennem årene, siger noget karakteristisk om mejeribrugets folk gennem mange årtier. Det prægede frem for alt holdningen til dette spørgsmål, at man var udgået fra landbruget, at man havde sin virksomhed midt i landbosamfundet. Der har traditionelt i landbruget været en uvilje mod kollektive bestemmelser, der bandt den enkelte, f.eks. i spørgsmålet om, hvordan man skulle sikre sig selv og sin familie ved alderdom og død. Det var hver mands sag selv at tage stilling. Derfor denne instinktive uvilje mod det *obligatoriske* i pensionsordningerne – det berørte dybtliggende holdninger hos generationer af mejeribestyrere.

J. P. Justesen – formand 1908–35.

J. P. Justesen, Brørup – formand for Dansk Mejeristforening 1908–1935

I Dansk Mejeristforenings historie indtager J. P. Justesen så ubetinget den centrale plads. Han var med ved stiftelsen i 1887, og han nåede at opleve 50 års jubilæet. I det meste af den mellemliggende tid prægede han dansk mejeribrug og Dansk Mejeristforening. I hans 27-årige formandsperiode blev foreningen tilpasset til vilkårene i det moderne organisationssamfund i dette århundrede, samtidig med at dens særpræg blev bevaret. Den linie, Justesen udstak i sin ledelse i Dansk Mejeristforening, fik retningsgivende betydning også for efterfølgerne. Han har i alle henseender – med det rent ydre fysiske som undtagelse – været foreningens og mejeribestyrernes store, gamle mand!

J. P. Justesen var født i Salling i 1866 og kom på Ladelund 1883–84. Kun 18 år gammel overtog han bestyrerposten på det nyoprettede Brørup andelsmejeri. Han viste sig hurtigt stillingen voksen. Flere af N. J. Fjords epokegørende forsøg fandt sted her, og Brørup andelsmejeri fik en position i dansk mejeribrug som næppe nogen anden enkeltvirksomhed. Det var kendetegnende for Justesen, at han trods omfattende organisationsvirksomhed med natterejser osv. var på sit mejeri i størst muligt omfang. Som formand for Dansk Mejeristforening fratrådte han i 1935, men på Brørup tog han først sin afsked 1. maj 1938.

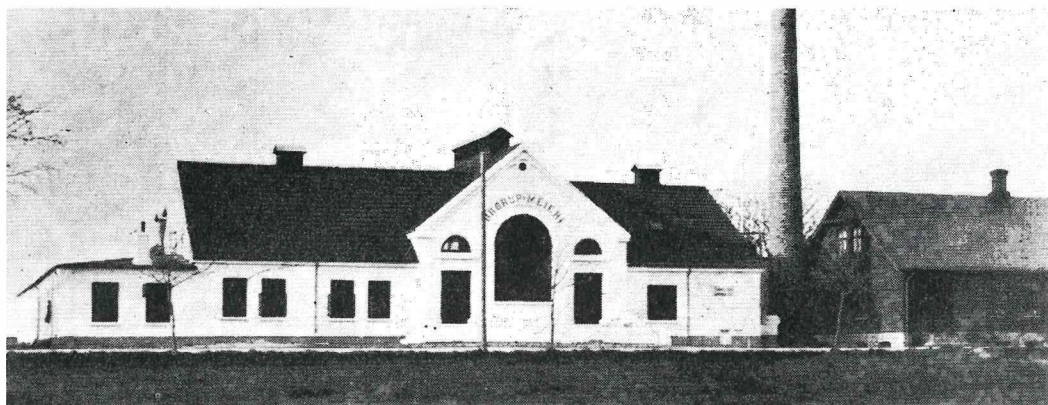
Ved oprettelsen af Dansk Mejeristforening i 1887 var Justesen blandt stifterne, og han blev valgt til revisor. Han kom i hovedbestyrelsen i 1892 og blev næstformand fire år senere. Han var ikke den, der i særlig grad prægede foreningens debatter eller optrådte som skribent i *Mælkeritidende*. Justesen var

ikke særlig veltalende. Men hans udtryksform var ofte djærv, og han kunne optræde med stor bestemthed. Ved Torben Jensens afgang som formand rykkede han naturligt op som hans efterfølger.

Justesen befæstede hurtigt sin position som Dansk Mejeristforenings førstemand. I 1930 ønskede han p.g.a. hustruens død og begyndende problemer med helbreddet at træde tilbage, men lod sig overtale til at modtage genvalg. Der blev givet markant udtryk for opbakningen omkring hans person – »Mejeribestyrer Justesen er en Personificering af den danske Mejeribestyrer«, blev det udtalt ved fællesspisningen. Justesen var ofte ude for modstand, men han formåede sin formandsperiode igennem at skabe tillid til, at bestyrernes og foreningens interesser varetoges bedst af en bestyrelse med ham som den ledende. Hans stilling i hovedbestyrelsen var suveræn – i de senere år forekommer hans ledelse ikke langt fra at være enevældig!

Det blev J. P. Justesens indsats at omskabe den lidt løst virkende forening i sin tidlige skikkelse til en mere sammenbygget og effektiv organisation. Takket være ikke mindst hans arbejdskraft og den respekt, der efterhånden blev skabt om hans person, fik han Dansk Mejeristforening accepteret som høringsberettiget i forhold til lovgivning og myndigheder og som naturligt berettiget til at stille med repræsentanter i nævn og udvalg. Justesen så at sige opnåede en officiel anerkendelse af den faglige indsigt og kunnen, mejeribestyrerne repræsenterede.

I hans formandstid blev det i stigende grad Fællesorganisationen i Århus, der kom til at

BESTYRER

Justesen, Jens Peter, f. 31. Marts 1866 i Lyby, Søn af Gaardmand Just Madsen og Hustru Ane, f. Madsen. Gift 1890 med Kirstine J., f. Hansen, aid.

Uddannet ved Mejerivæsen, Mejeribestyrer paa Brørup Andelsmejeri 1884. Formand for Dansk Mejeristforening, Kredsformand for Ribe Amt, Medlem af Statens Mejeri-

udvalg, af Mejeristatistikudvalget og af Bestyrelsen for Internationalt Mælkeforbunds danske Afdeling, Formand for De samvirkende danske Andels-Smørekseksportforeninger og for Dansk Andels-Smørekseksportforening i Esbjerg. R. af Dbg.

Brørup Andelsmejeri og Justesen som begge blev præsenteret i Dansk Mejeristat fra 1931.

tegne dansk mejeribrug, mens landboforeninger og Landhusholdningsselskabet gled ud. Det var en vigtig indsats, Justesen her ydede ved at få foreningen accepteret som en – om måske ikke ligeberettiget – så dog berettiget mod- og medpart. Meget tyder på, at denne anerkendelse i meget stor udstrækning knyttede sig til Justesens person. I 1925 valgtes, efter at der havde været uro i Fællesorganisationen, Søren Overgaard til formand for mejerierne, og mellem denne og Justesen skabtes et tillidsforhold. Efter en tradition i mejerikredse skal Søren Overgaard ikke have truffet vigtige afgørelser i Fællesorganisationen uden først at have ringet til Brørup!

Indadtil fik Justesen skabt forståelse for sammenhold og fodslag. I et tilbageblik fra kort før sin død fortalte han, at debatten om det obligatoriske medlemsskab af understøttelseskassen i 1909 havde været så ophidset, at han af en modstander var blevet truet med en knyttet næve. Trods den stadige opposition mod alt, hvad der havde antydning af indskrænkninger i den enkeltes dispositionsfrihed, opnåede Justesen at få løst en række fælles opgaver, der nødvendiggjorde enig optræden. Selv opfattede han i 1938 lønadskillelsen i 1919 som den væsentligste landvinding i sin formandstid. Den gav, mente han, den enkelte bestyrer en ikke hidtil oplevet sikkerhed i sin stilling uden den stadige frygt for at blive sagt op af næste generalforsamling og erstattet af en billigere mand.

Justesen, der indtil sine seneste år var i besiddelse af en legendarisk arbejdssevne og lyst til at få taget fat på nye opgaver, fik i sin formandstid omskabt Dansk Mejeristforening så langt, det var muligt uden at bryde med de normer og holdninger, der var fælles for landbrugets og mejeriernes folk. Personligt opnåede han en autoritet i dansk mejeribrug som ingen anden mejeribestyrer. Da han i 1935 afgik som formand, var det åbenbart, at en epoke var afsluttet. Han havde først mejerifagligt og senere organisatorisk gjort hele udviklingen med fra det moderne mejeribrugs første år.

Formandens Beretning.

Idet jeg paa Hovedbestyrelsens Vegne aabner Dansk Mejeristforenings 45. Delegeretmøde, er det med det Ønske og Haab, at vi maa faa et godt Møde, og at, selv om der nok vil komme forskellige Anskuelser frem, det da som altid maa vise sig, at Sammenholdet er stærkere end det, der skiller. Med dette Ønske bydes De alle velkommen, Delegerede, Medlemmer, Gæster samt Pressen.

Inden vi gaar over til Dagsordenen, vil vi mindes en Mand, som har staaet i Samarbejde med Dansk Mejeristforening. Lige efter Delegeretmødet i Fjor, den 21. Oktober, døde Inspektør Petersen-Langmack. Det var et langt og meget virksomt Liv, som her fandt sin Afslutning. Som Arbejder ved Forsøgslaboratoriet har han paa mange Maader staaet i Forbindelse med Mejeribruget, og vi har jo her ved vore Delegeretmøder ofte hørt ham forklare eller forsvare en eller anden Sag, altid med stor Dygtighed, og man mærkede bestandig, at han var i Besiddelse af stor Viden. Langmacks Virksomhed ved Forsøgslaboratoriet var meget omfattende og meget betydningsfuld, ligesom hans Indsats har været af meget stor Værdi for Mejeribruget, hvorfor vi gerne her mindes ham med Tak.

Skal vi samles i et Ære være hans Minde!

Justesen aflægger beretning i 1931.

Honfrø
Nielsen

Bestyrelsen for Tørring Andelsmejeri og Mejeristforening
Frilev Nielsen og P. Tørring Christensen.

Kundtillægsende Frilev Nielsen tillægsende at bestyrelsen for Tørring
Andelsmejeri fra 1 Mai 1936 til 1 Mai 1937.

Det skal herved være min fornemst i alle Maader og til
en hver Tid at have Andelsmejeriets Foræld for sig.

Dermed vil jeg gøre alle parters sprog at forinden
1 Okt. 1937. Sætte for en Mejeristforening, som har det
som sin hensigt. Dermed forpligter jeg mig til at betale
den Skat af Mejeriet herved, ved min og min Folkes Forord.
særlig herved, alle efter Lovgivningens Skik.

Som Løn for opfyldelse af Forordene tillægsende en
Løn af 300 kr. for Mejeriet, og ved Mejeristforeningens
regulære Lønning til Mejeriet plus Løn for Mejeriet
af 104. pr. Dag.

For Mejeristforeningen skal være sammen med Løn-
skatten i Lønning, en Løn af 1800 kr. for
plus 6 pr. an. af Lønning og en Løn af 1000
gennemsnitlig Bestyrelsen Lønning + 1 kr. pr. Dag for Mejeriet
for Mejeriet, Løn, Lønning, sk. og Mejeriet til
Mejeriet, som skal og skal til Mejeriet. Løn
til Lønning for som Lønning.

Forordene 50 kr.

En Kære.

Frilev Nielsen

Oluf Nielsen - Niels Nielsen

Harde Nielsen

En Olsen

Harde Nielsen

En Nielsen

Christen Nielsen

Dansk Mejeristforening i 1930'erne – formandsskifte og 50 års jubilæum

Ved indgangen til 1930'erne var dansk mejeribrugs struktur fuldt udbygget i sin klassiske udformning, således som den er gået over billedet af det danske landbosamfund med mejeriskorstenen som vartegn. Der var ca. 1400 andelsmejerier og ca. 300 privatmejerier, og de første behandlede omkring 10% af den samlede mælkemængde. Mælkeproduktionen var stigende gennem 20'erne, den gennemsnitlig indvejede mælkemængde pr. andelsmejeri steg til omkring 3 mill. kg. mælk årligt. Det var fortsat smørproduktionen, der var det bærende. Der blev bl.a. gennem mejeristforeningens ostekonsulent og gennem foreningens samvirksomhed til osteproduktionens fremme fra 1923 ydet en indsats for at forbedre osteproduktionen, men foreløbig var resultaterne beskedne. Dansk mejeribrug producerede til eksport, særlig til Storbritannien, mens hjemmemarkedet ikke påkaldte sig større opmærksomhed. Ind i 1930'erne begyndte man dog under indtryk af krisen at øge bestræbelserne for at få befolkningen til at aftage mælkeprodukter.

Det er i meget grove træk det billede, der er nedfældet i de fem bind *Dansk Mejeristat*, der udkom i 1931. Der var siden 1880'erne sket en stadig vækst og udbygning, men de grundlæggende træk var de samme som i gennembrudstiden. Til mejeribruget knyttede sig skolerne i Dalum og på Ladelund, Statens Forsøgsmejeri i Hillerød og Landbohøjskolen, hvorfra der i 1920'erne blev dimitteret de første mejeribrugskandidater (mejeriingeniører). Men kernen i mejeribruget var uforandret det lokale mejeri med dets bestyrer og en medarbejderstab på et par me-

jerister og et par elever, varierende efter størrelsen af mælkemængden og produktionsfordeling.

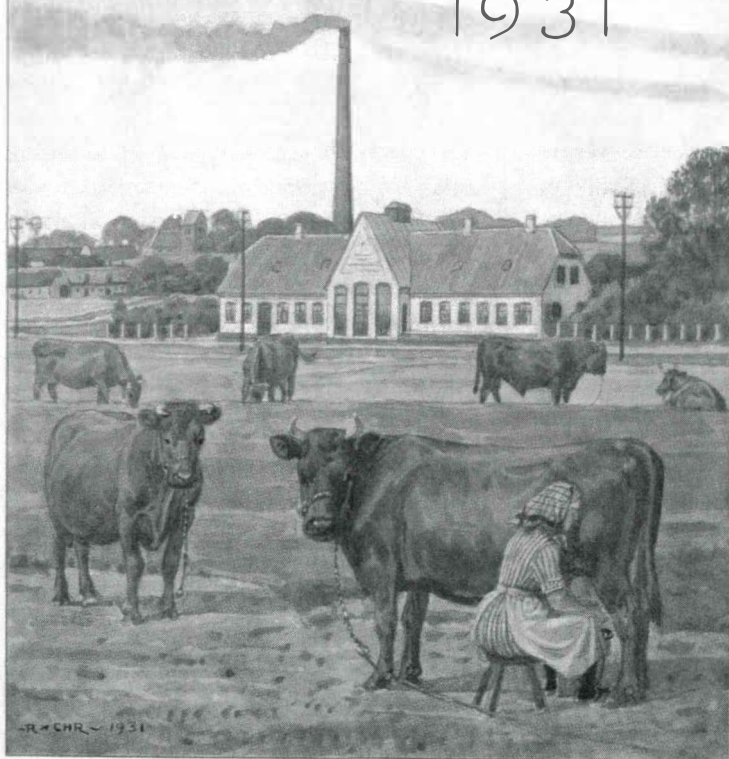
Den krise, der fra 1929 ramte det danske samfund og ikke mindst landbruget meget føleligt med en markant nedgang i indkomsterne som følge, kom også til at mærke Dansk Mejeristforening. På delegeretmødet i 1930 konstaterede J. P. Justesen, at det nu var nedgangstider, og at bestyrerne måtte og ville bære deres del af tilbageslaget. Det kom man også til i de kommende år, for lønaf-talen fra 1919 var senere ændret således, at værdilønnen – beregnet ud fra smørrets pris – talte forholdsvis mere i forhold til grundlønningen. Det var i disse år Justesens stadigt gentagne opfattelse, at denne lønberegningsmåde gav ro og tryghed i stillingen – i 1932 henviste han således til 30 25-års jubilæer og 10 40-års jubilæer blandt mejeribestyrerne.

Måske var det ikke mindst J. P. Justesens autoritet, der i disse år gjorde sig gældende. Et forslag om urafstemning som tillæg til vedtægterne fremsattes i 1933, og da Justesen i 1935 gik af som formand, kom det til kampvalg om hans efterfølger. Det kom klart frem, at der var betydelige kredse blandt mejeribestyrerne, der fandt, at man burde gøre en større indsats for at forbedre lønninger og vilkår. Der måtte ved formandsvalget tre valgrunder til, før et flertal samlede sig om den hidtidige næstformand, Chr. Jørgensen, Tudse Næs.

Arbejdet i foreningen fortsatte 30'erne igennem i de spor, der var lagt tidligere. Man tog fra Dansk Mejeristforenings side del i de stort anlagte udstillinger herhjemme og i udlandet, der blev iværksat som afsætnings-

*Den internationale mejeri-
kongres i København i
1931 præsenteredes fornemt.*

THE INTERNATIONAL DAIRY CONGRESS COPENHAGEN 1931

SOUVENIR PROGRAMME

fremmende foranstaltninger. Det nordiske og internationale samarbejde blev udbygget. I 1931 var der en international mejerikongres i Danmark, og fra 1937 fik man en aftale om en udvekslingsordning mellem de nordiske lande for unge mejerister. Og Dansk Mejeristforening var til stadighed talerør for de synspunkter, der herskede i mejeribestyrer-

kredse omkring den gældende lovgivning på mejeriområdet og ikke mindst administrationen af love og bestemmelser.

Med hensyn til mejeribestyrerlønningerne skete der ikke de store ændringer. Man opnåede i 1934, da lønningerne var gået ned med i snit omkring 30%, et mindre krietillæg. Men derefter blev nye bestræbelser

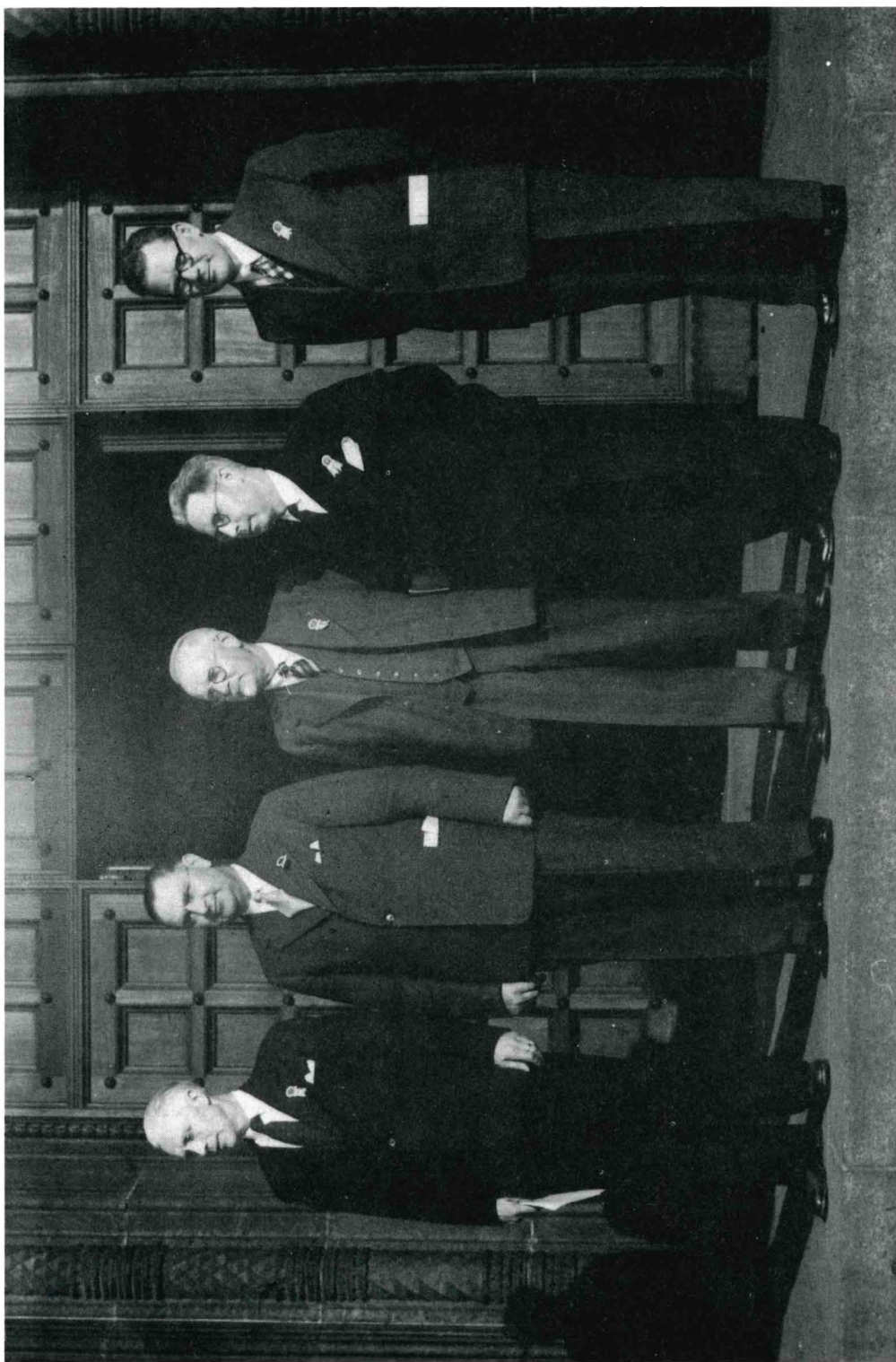
Nordiske mejerifolk på Dalum 1935. Fhv. mejeribestyrer H. Linding, Ølgod.

i slutningen af 1930'erne kædet sammen med spørgsmålet om mejeriernes deltagelse i pensionsordningerne. I 1939 fik man i samarbejde med Fællesorganisationen ajourført normalkontrakten, så den kom i overensstemmelse med den gældende funktionærlov.

I 1937 kunne man fejre 50 års jubilæum. Det markeredes ved en reception i Fyns Forsamlingshus og en festmiddag i Fyns Forum. I sin tale ved receptionen konstaterede formanden, at evnen til at føre en sag igennem som hidtil ville være afhængig af samarbejdet og sammenholdet – »Er vi blot enige og erindrer det gamle Ord, at »i Morgen er der atter en Dag«, skal vi foreningsmæssigt nok opnaa Resultater«.

Det var en tilkendegivelse om mål og midler i arbejdet på et tidspunkt, hvor forhold-

dene ændrede sig også indenfor mejeriområdet. Ikke mindst den sidste halvdel af tiåret blev også præget af øgede bestræbelser fra mejeristers og elevers side på at løsne de endnu bestående bånd til mejeribestyrerhjemmet. Mejeristernes organisation presede på for at opnå egentlige overenskomstvilkår for deres medlemmer bl.a. ved at gå ind i De samvirkende Fagforbund. Det førte i 1937 til etableringen af Mejeriernes Arbejdsgiverforening, som størstedelen af de danske mejerier tilmeldte sig. Dansk Mejeristforening kom således til at stå i en endnu mere udpræget midterposition mellem på den ene side en fagligt organiseret medhjælpergruppe og på den anden mejerierne – på en gang arbejdsgivere og partnere i arbejdet for at fremme produktionen og udbyttet.

Dansk Mejeristforenings formand Chr. Jørgensen med nordiske kolleger i 1950. Det nordiske samarbejde var en hjertesag for Chr. Jørgensen.

Besættelsestid og efterkrigsår – Chr. Jørgensens formandsperiode 1935–1951

På delegeretmødet 23. september 1939 indledte formanden sin beretning med at omtale de bange anelser, der måtte præge alle de fremmødte på grund af den verdenskrig, der netop var brudt ud. Håbet om, at Danmark kunne holdes udenfor som i 1914–18, brast 9. april 1940, og frem til befrielsen 5. maj 1945 satte den tyske besættelse sit præg på al samfundsmæssig aktivitet i landet.

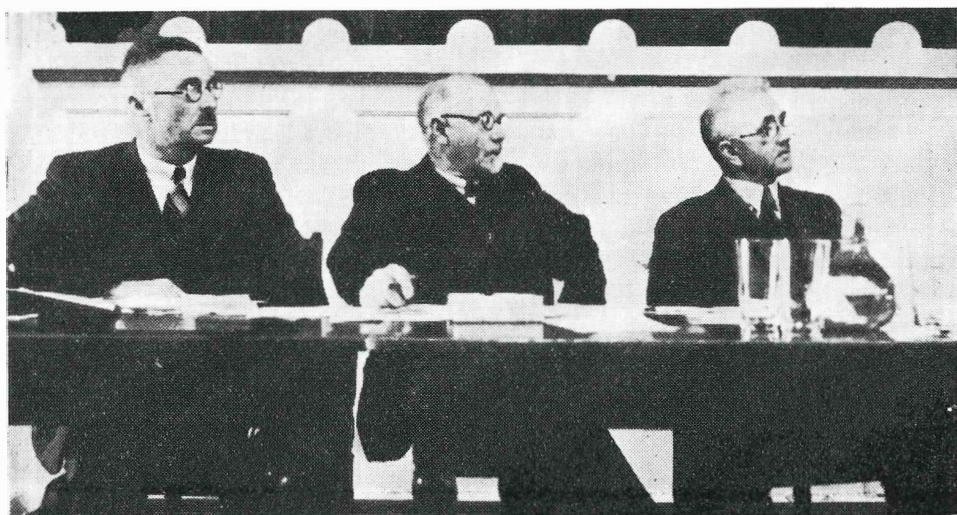
Det gjaldt også for Dansk Mejeristforening. Delegeretmødet i 1940 blev udsat og dernæst aflyst – hvad der dog vakte en del kritik. 1941 og 1942 afholdtes normalt, men karakteristisk for tiden var en tilføjelse til indvarslingen i 1942. »Husk, at Legitimationskort skal medbringes!«. 1943 udsatte man påny og endte med at aflyse mødet, mens man på et foreningsrådsmøde i august 1944 besluttede at udskyde det indtil videre og lidt optimistisk stille i udsigt, at delegeretmødet afholdtes i foråret 1945.

Tilsvarende begrænsedes den øvrige centrale mødevirksomhed, mens arbejdet indenfor amtskredsene blev opretholdt i stort set uændret omfang med udstillinger, valg af delegerede, dommere m.v. *Mælkeritidende* kom i sit ydre til at afspejle den stigende varereknaphed. Sidetallet opretholdtes på de ca. 8–900 til 1944, men så blev årgang 1945 på under 600 sider. Papirkvaliteten forringedes mærkbart. I maj 1943 blev lærer ved Dalum landbrugs- og mejeriskole, M. Jeppesen, knyttet til bladets redaktion, som han overtog fra Fr. Schak fra 1. januar 1944. Med tilfredshed konstateredes det dog i 1945 på delegeretmødet, at den nye redaktør ikke afgørende havde ændret på bladets gamle »ånd«. Der foregik dog i Jeppesens redak-

tionsperiode en vis, stadig forskydning hen mod en større vægtning af det mejerifaglige stof, f.eks. produktudvikling i ind- og udland. Beretninger fra de til mejeribruget knyttede organisationer fyldte godt op, og orientering om handels- og markedsforhold fik ind i 1950'erne en stigende betydning. Bladet moderniseredes i sit udstyr i 1944 og påny i 1950, hvor det fik den udformning, der blev bibeholdt til 1977.

Det siger sig selv, at årene under besættelsen og de første magre år derefter ikke gav foreningen de store udfoldelsesmuligheder. De særlige forhold medførte som under 1. verdenskrig en række indgreb i produktion og prisdannelse, også i mejeribruget, hvor Dansk Mejeristforening efter bedste evne søgte at varetage mejeribestyrernes sag. Lærlingeuddannelsen var et af de felter, man stadig arbejdede med uden at nå afgørende resultater. Og det kom til at knibe med arbejdskraften på mejerierne iløbet af besættelsesårene, og løn- og arbejdsforhold blev ustabile.

Siden 1937 havde man stræbt efter at få landets mejerier til at acceptere løn- og pensionsaftalerne. I 1942 mente man, at det var bragt i orden de fleste steder. Man blokerede enkelte mejerier, og ved idømmelse af bod og karenstid før optagelse som medlem søgte man at pålægge sine egne restriktioner. Særlig opsigts vakte en sag fra Sydfyn, hvor bestyreren i 1938 begik selvmord p.g.a. krav om lønnedgang. En ny mand tog pladsen, skønt den var blokeret og lønnen var under overenskomsten. Han betalte imidlertid den ham idømte bod og efter karenstidens udløb blev han optaget som medlem.

Fra højre til venstre: Ordstyreren, Formanden, Sekretæren.

Dansk Mejeristforenings 54. Delegeretmøde.

Ordstyrer, N. Johansen, Gadstrup, formanden Chr. Jørgensen og sekretæren Fr. Schak ved delegeretmødet i 1941.

Arbejdet under besættelsen prægedes tydeligvis en af bestræbelse for at holde institutionerne intakte og forsvare de opnåede positioner. De første år umiddelbart efter befrielsen bød p.g.a. de vanskelige arbejdsforhold heller ikke på de store muligheder. Der skete ikke de store fremskridt med hensyn til løn- og pensionsforhold, og det gav 1947 og 1948 anledning til noget skarpere debat på delegeretmødet end normalt.

En for disse år karakteristisk beslutning på delegeretmødet 1946 var udelukkelsen af et medlem på baggrund af unational optræden under besættelsen. Også i enkelte kredse slettedes medlemmer med tilsvarende begrundelse.

I de sidste år af 1940'erne dukkede et nyt problem op. Man begyndte, særlig på øerne, at nedlægge mejerier, og hvorledes skulle man her sikre de bestyrere, der ved sammen-

lægninger måtte forlade deres stilling – »Dette kan blive en af de vanskeligste opgaver, Dansk Mejeristforenings Hovedbestyrelse hidtil har staaet overfor«, skrev *Mælkeritidende* ved indledningen til 1949.

Lidt skarpt blev det på delegeretmødet i 1949 hævdet, at hovedbestyrelsens arbejde var en march på stedet! Men utvivlsomt er det, at Dansk Mejeristforening under de senere år af Chr. Jørgensens ledelse prægedes af en vis stagnation. Det var stort set de samme spørgsmål vedr. løn, pension og arbejdsforhold, man havde til stadig behandling og mærkbare resultater udeblev. Chr. Jørgensen selv var en nobel, personligt højt respekteret førstemand for danske mejeribestyrere. Men han var ikke kampens mand, og i de seneste år fornemmes det, at han, der var på vej mod de 70, i nogen grad havde af fundet sig med tingenes tilstand.

Delegeretmødet 1946 – til højre æresmedlemmet Hans Appel, – forrest »Schak-pigerne«.

L. Laurusen, Moselund – formand 1951–61.

Mejeribrug og mejeristforening i 1950'erne – L. Laursen, Moselund, formand 1951–1961

1950'erne blev for mejeribruget i Danmark begyndelsen til en moderniseringsproces, der på længere sigt skulle vise sig lige så dybtgående som 1880'ernes. Endnu i 1955 var den traditionelle struktur stort set intakt med 1256 andels- og 224 privatmejerier, men forringede vilkår for mejerierhvervet og landbruget satte fra slutningen af årtiet gang i en strukturrationalisering. Hjemmemarkedets betydning voksede, og her var med forudsætninger tilbage til 1940'erne påbegyndt en omlægning. Grosserer Peter Jensen kunne i *Mælkeritidende* i begyndelsen af 1953 glæde sig over, at osteproduktionen nu var tre gange så stor som før 2. verdenskrig. Det begyndte at tegne sig stadig tydeligere, at dansk mejeribrug ikke længere var ensbetydende med smør bestemt for det britiske marked. Ny teknologi kom til erhvervet fra udlandet, og så småt tog man i 1950'erne fat på at etablere nye led i produktionssystemet – kondenseringsfabrikker, andelsostelagre, kærnecentraler. Foreløbig var udviklingen dog præget af mere tilfældige og lokalt bestemte bestræbelser, men hele den tekniske udvikling åbnede i stigende grad op for en fornyelse af hidtil ukendte dimensioner.

Da Chr. Jørgensen i 1951 trak sig tilbage som formand, valgtes til hans afløser mejeribestyrer L. Laursen, Moselund ved Randers. Det var ham, der to år forinden havde karakteriseret hovedbestyrelsens arbejde som en march på stedet. 1950 blev han indvalgt i dette organ, og fra 1951 til 1961 stod han i spidsen for Dansk Mejeristforening. Det lykkedes i betydeligt omfang for L. Laursen at få opnået resultater – i de første år utvivl-

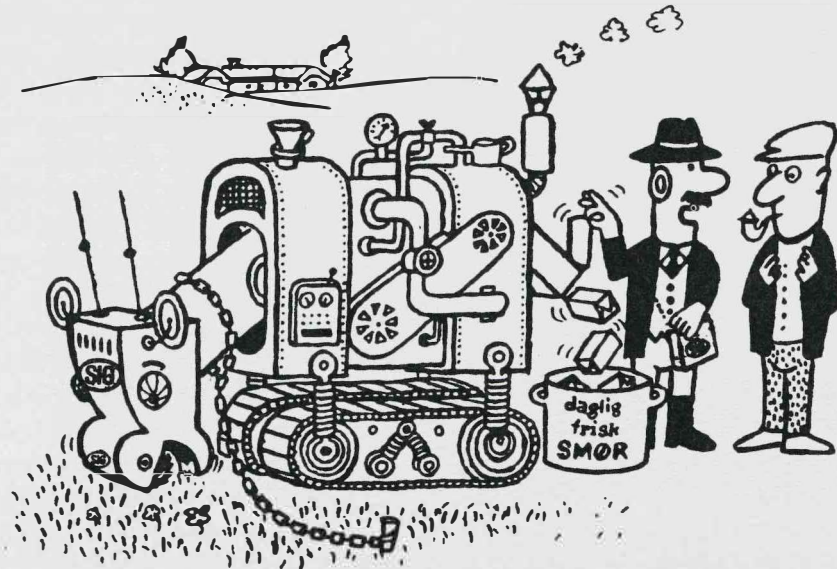
somt hjulpet af de relativt gode økonomiske vilkår for landbruget og mejerierhvervet.

I 1949 var der blevet nedsat et udvalg af Fællesorganisationen og Dansk Mejeristforening, der skulle beskæftige sig med de bestyrere, der mistede deres stilling ved mejerinedlæggelser. Tre år senere opnåede man en erstatningsordning som led i overenskomsten med Fællesorganisationen, men denne var ikke juridisk bindende. I 1958 fik man indføjet, at der *skulle* skaffes »en rimelig ordning« for vedkommende mejeribestyrere, enten ved ydelse af erstatning, gennem ansættelse i anden stilling eller på anden måde«. Ved erstatninger skulle mejeriet yde $\frac{3}{4}$, mens en fond, hvortil såvel Fællesorganisationen som Dansk Mejeristforening ydede tilskud, skulle bidrage med den resterende fjerdedel. I 1960 blev ordningen yderligere udbygget, således at der sikredes erstatning til en bestyrer, uanset formen for ned- eller sammenlægning.

Erstatningsordningerne var kædet sammen med lønoverenskomsterne, og opnåelse af en rimelig godtgørelse for fratrædende bestyrere blev af L. Laursen prioriteret højere end rene lønforbedringer. I 1952 indgik man med Fællesorganisationen en lønoverenskomst, der gav en forbedring af aflønningen på de rene smørmejerier og de små mejerier. Udviklingen iløbet af 1950'erne førte imidlertid til en forholdsvis forringelse af mejeribestyrerlønningen. Ved indgangen til 1957 måtte L. Laursen konstatere, at i en tid, hvor alle andre lønmodtagere havde opnået forbedringer, der var bestyrerlønningerne for nedadgående. Til gengæld havde man iløbet

Mekanikkens tidsalder.

Rationalisering og koncentration er tidens løsen. Hosstaaende tegning viser, hvorledes græs optaget i den ene ende af en maskine giver frisk færdigpakket smør af den anden ende. Tegneren har givet sin »smør-maskin« en vis lighed med en ko, for at man ikke fuldstændig skal glemme smørrets virkelige oprindelse.

Teknificering – Mælkeritidenes kommentar til udviklingen i 1958.

af 1955 fået indført en pensionsordning, baseret på en indbetaling af 12% af grund- og værdiløn med 6% fra henholdsvis mejeriets og mejeribestyrelserens side. På delegeretmødet i 1959 kunne formanden i sin beretning omtale en ny overenskomst med en forhøjet grundløn. Her blev indberetning til Mejeridriftsstatistikken ligeledes gjort obligatorisk mod at mejeriernes navne slettedes i statistikken.

På et andet område opnåede man et resultat. Pr. 1. maj 1955 trådte en obligatorisk lærlingeordning med afslutning på en mejeriskole i kraft. Den krævede en vis indkøringsperiode, men kom derefter til at fun-

gere rimeligt tilfredsstillende. Blot måtte man allerede ved udgangen af 1950'erne konstatere, at tilgangen af nye lærlinge var faldende.

På sit første delegeretmøde som formand kunne L. Laursen i 1952 fremlægge hovedbestyrelsens forslag til nye vedtægter. De da bestående var resultatet af en stadig revision og tillem্পning af de originale fra 1887, så der var et behov for en generel opstramning og ajourføring. I § 1 blev Dansk Mejeristforenings traditionelle dobbelte opgave fastholdt – det »praktiske« og det »økonomiske«. På det sidste område hed det, at blandt foreningens formål var »Gennemførelse af

Tankvognene blev et af symbolerne på den ny tid i mejeribruget. Danske Andelsselskaber.

bindende aftaler vedrørende lønnings- og andre økonomiske forhold for medlemmerne«.

Det var, som formanden udtrykte det, ikke fagforeningsparagraffer, man havde ønsket at udforme, men det var nødvendigt at medlemmerne var bundet af visse elementære bestemmelser. Iøvrigt betød de nye vedtægter en styrkelse af foreningsrådet kredsformændene og hovedbestyrelsen – så det fik karakter af et repræsentantskab.

L. Laursens formandsperiode i 1950'erne betød en fornyet opstramning af Dansk Mejeristforenings aktiviteter og profil. Der blev i dette tiår opnået en række resultater, væsentligst vedrørende løn- og arbejdsforhold. Det mejerifaglige arbejde i traditionel forstand blev dog ikke forsømt, men ofte sammenkædet med det »økonomiske« som det eksempelvis var tilfældet med mejeridriftstatistikken.

Frilev Nielsen, Tørring – formand 1961–74.

Dansk Mejeristforening under tilpasningen til det forandrede mejeribrug fra ca. 1960

Tidsrummet fra 1960 og frem til ind i 1970'erne betød det endelige opbrud fra den nedarvede struktur i mejeribruget i Danmark. Antallet af mejerier var i 1960 1339, hvoraf 1135 var andelsmejerier, mens tallet i 1973 var reduceret til 351, af hvilke de 263 var andelsvirksomheder. Den gennemsnitligt indvejede mælkemængde blev mangedoblet, men gennemsnitstallene dækkede over endnu større forskelle end tidligere. Mejeriselskaberne blev realiteter i denne periode, ofte gennem flere fusioner forinden. Og på delegeretmødet i 1970 så man med den største interesse ifølge *Mælkeritidende* hen til den præsentation, som den daværende administrerende direktør for *Mejeriselskabet Danmark* ville give af virksomheden og dens relationer til mejeribestyrerne.

Mejeribruget skiftede karakter. Øst for Storebælt blev det stærkt indskrænket, mens Jylland efterhånden tegnede sig for ca. 80% af den samlede mælkemængde, der holdt sig nogenlunde konstant. Mælken blev i stigende omfang anvendt til andet end smørfremstilling. Osteproduktionen øgedes, og ind i 1970'erne oversteg osteeksporten smøreksporten.

Denne udvikling stillede Dansk Mejeristforening overfor den særlige udfordring, at det naturlige medlemsgrundlag – mejeribestyrerne – blev stærkt formindsket i tal. Der var ganske enkelt langt færre selvstændige enheder tilbage. I jubilæumsåret 1962 var der 2654 medlemmer af Dansk Mejeristforening. Ved delegeretmødet i 1973, hvor formanden Frilev Nielsen konstaterede, at mejerinedlæggelserne og -sammenlægningerne synes at holde en pause, var der 577 aktive

medlemmer af foreningen, hvoraf 407 var bestyrere og driftsledere, 127 var funktionærer og 43 var direktører. Fra 1972-årgangen af *Mælkeritidende* kom det med i parantes på titelbladet *Foreningen af Danske Mejeriledere og -funktionærer* (indføjet i vedtægterne 1968). Foreningen havde i mange årtier været en sammenslutning af mejeribestyrere, der trods mejeriernes forskellige størrelse og produktionsmønster i meget vid udstrækning delte lønnings- og arbejdsvilkår. Sidst i 1940'erne begyndte enkelte »mellemledere« på forskellige af de større mejerivirksomheder at optræde i medlemskredsen, men det var afgørende iløbet af 1960'erne, at medlemskredsen blev klart opdelt i flere grupper. På delegeretmødet i 1962 kunne formanden redegøre for en lønftale, der var truffet mellem foreningen og Fællesorganisationen for direktører og driftsledere indenfor fusioner. Den holdt kun til 1965, men samme år blev truffet lønftale for en anden ny medlemsgruppe, funktionærerne. I begge tilfælde var der tale om, at udviklingen indenfor mejeribruget med større enheder gav langt mere forskelligartede arbejds- og ansvarsområder for medarbejdere med en mejerifaglig uddannelse.

Dette måtte også få konsekvenser for den organisatoriske opbygning af Dansk Mejeristforening. Valg af delegerede var fra 1888 foregået i de enkelte kredse, og efter vedtægterne fra 1952 udpegede kredsen en delegeret for hver påbegyndt 8 aktive medlemmer. I 1964 ændredes bestemmelserne til, at bestyrere, driftsledere og direktører var en valggruppe, fordelt på 9 geografisk afgrænsede kredse, mens funktionærer, dvs. for-

Fra delegeretmødet i 1965. Fra venstre red. M. Jeppesen, Mejeribestyrelserne P. Staun, Nibe, L. Rasmussen, Landmandslyst, E. Marvig Nielsen, Damsgaards Mølle, C. E. Nielsen, Hammeshøj, Th. Larsen, Grindsted, P. Fink, Tullebølle og K. Frosch, Røde Kro.

valtere, mestre m.fl., udgjorde en særlig valggruppe for hele landet. Tre år senere gik man skridtet videre og udskilte administrerende direktører som en særlig valggruppe

for sig, og antallet af hovedbestyrelsesmedlemmer blev sat op til 11.

På samme delegeretmøde i 1967 blev der efter nogen diskussion truffet den beslut-

Annonce for Mælkeritidende – bladet omkranset af karakteristiske træk fra det nye mejeribrug.

ning, at formanden Frilev Nielsen ansattes som fuldtidsbeskæftiget. Han havde forinden gjort det klart, at han p.g.a. den store arbejdsbyrde ikke kunne fortsætte under de hidtidige vilkår.

Den store arbejds mængde var ikke vanskelig at påvise. Der var årligt 80-100 rejse-dage i forbindelse med opgaver, hvor Dansk Mejeristforening var involveret. Foruden arbejdet indenfor foreningen selv var der de efterhånden talrige nævn og udvalg, hvor organisationen måtte være repræsenteret ved sin formand. Men udslaggivende var den særlige situation i disse år, hvor mejerisammenlægninger og -nedlæggelser så at sige hørte til dagens orden. Der var et stort behov for at varetage mejeribestyrernes interesser i forbindelse med den fortsatte rationalisering af strukturen. Det kom tydeligt frem i den nytårsartikel, Frilev Nielsen skrev i *Mælkeritidende* 1972:

»For Dansk Mejeristforening blev 1971 et år, hvor strukturudviklingen krævede organisationens medvirken i en grad, som ikke hidtil

oplevet. Mange medlemmer bad organisationen om hjælp, og vi har efter bedste evne søgt at varetage medlemmernes interesser. Vel fik vi det ikke altid arrangeret, som vi godt kunne ønske det, men der blev nået gode resultater for mange. Vi er blevet mødt med megen good-will næsten overalt, hvor vi er kommet. Skuffelserne har været i mindretal«.

Der var fra 1. januar 1964 opnået den ordning, at bestyrere, der p.g.a. fusioner mistede deres stilling kunne opnå en erstatning, der for aldersklassen 42 til 60 år udgjorde 2 års løn, mens beløbet aftrappedes for såvel yngre som ældre. Denne aftale blev grundlaget for de talrige enkeltaftaler, der blev truffet i de følgende år. Selv om man kunne gå ud fra en skematisk opstilling, så var der i hvert enkelt tilfælde tale om enkeltskæbner. Og hele denne proces, som involverede mange hundrede medlemmer, bandt både formandens ressourcer og foreningens økonomi i årene omkring 1970 i stort omfang.

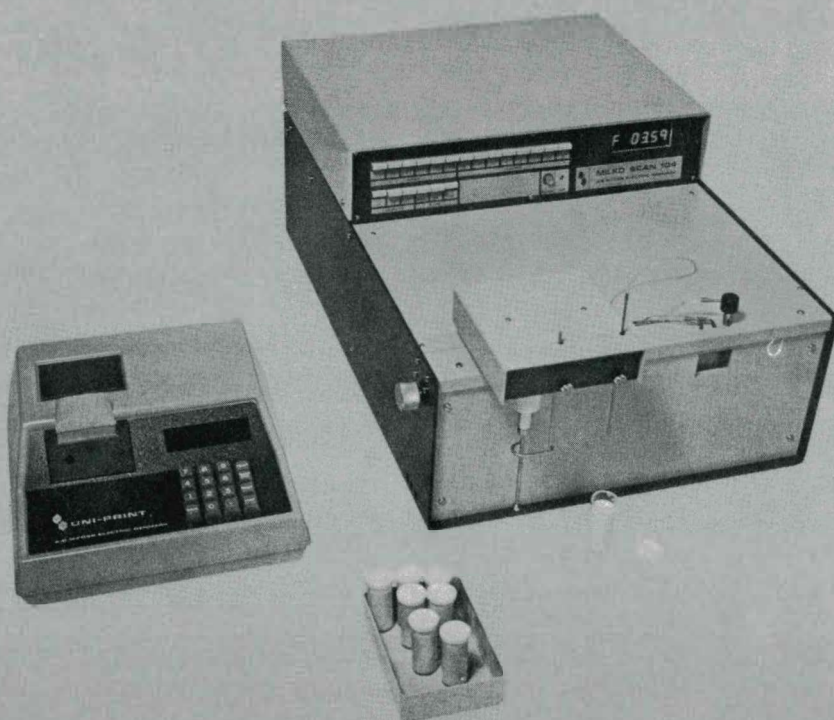
Mælkeri tidende

1

Kredsløbs
12. januar 1979
92. årgang

Tidsskrift for dansk mejeribrug

- tal med **Fællesindkøbet**

DE DANSKE MEJERIERS FÆLLESINDKØB KAN KONTAKTES OVERALT I LANDET

Det første nummer af Mælkeritidende i det nye format 12. januar 1979.

Dansk Mejeristforenings arbejde i 1970'erne – landsdelskredse og flytning

Efter den hastige strukturrationalisering igennem 1960'erne og de første år af 1970'erne betød årene umiddelbart efter Danmarks indtræden i EF mere rolige og tilfredsstillende arbejdsforhold for landbrug og mejeribrug. Det var, som om man i nogle år kunne arbejde med de rammer, man nu var nået frem til. Der syntes at tegne sig et mønster med en del større enheder, men også med et ret stort antal mejerier baseret på en lokal medlems- eller leverandørkreds. *Mejeriselskabet Danmark* var dannet, men det var først i slutningen af 1970'erne, at man for alvor oplevede det store spring fremad. Køerne flyttede mod vest i Danmark, men mælkeproduktionen var ret uændret i størrelse. Osteproduktionen overhalede nu smørret – også som eksportvare – og fremstillingen af mælkekonserves oversteg fra midten af tiåret den gamle hovedvare i dansk mejeribrug. Men den hastige omstillingsproces var for en tid standset op. I 1973 oplevede foreningen for første gang i en årrække en lille stigning p.g.a. større antal funktionærer, og i nytårsnummeret af *Mælkeritidende* 1976 kunne P. B. Christensen, Brejning-Muldbjerg, der i 1974 havde efterfulgt Frilev Nielsen som formand, betegne det forløbne 1975 som mejerimæssigt et godt år.

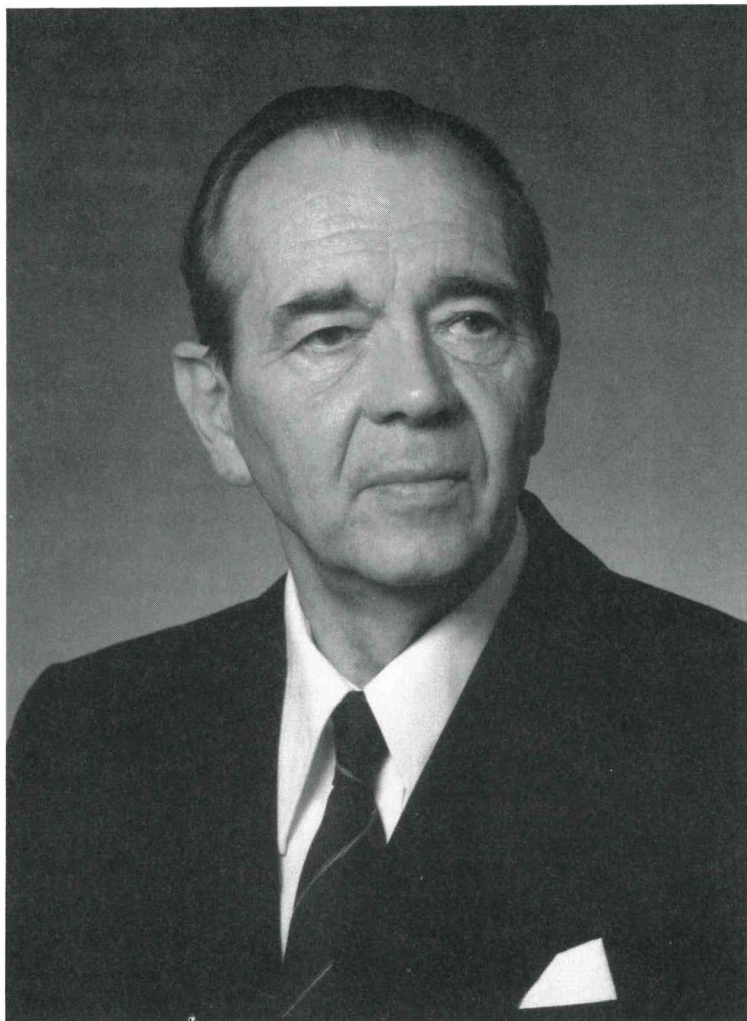
Arbejdsopgaverne for Dansk Mejeristforening var stort set uforandrede. Som et stadigt tilbagevendende punkt stod overenskomstforhandlingerne om bestyrer- og andre medlemsgruppers løn- og pensionsforhold. I 1974 skiftede man modpart. Hidtil havde man forhandlet med Fællesorganisationen, men nu blev aftalerne truffet med Mejeriernes Arbejdsgiverforening. Det gav

dog ikke grundlag for større tilfredshed hos Dansk Mejeristforening, hvor man særlig fandt, at bestyrerlønningerne haltede bagefter. I 1972 tilsluttede man sig FTF-FTA, hvad der gav medlemmerne mulighed for at blive arbejdsløshedsforsikret.

Under omskabelse var mejeribrugets uddannelsessystem. Fra 1972 blev skolevirksomheden koncentreret på Dalum, der i de kommende år udbyggedes. Ved siden af den gamle »mesterlære« kom nu også efg-uddannelse i 1975, men den første var dog den mest søgte. Tilgangen af unge til faget, der var faldet drastisk ned gennem 1960'erne, stabiliserede sig, og beskæftigelsesforholdene var tilfredsstillende. I stigende omfang blev også efteruddannelse af mejeribrugets ledere taget op i løbet af 1970'erne.

Uddannelsesopgaverne har i den seneste tid fået en mere fremtrædende plads i foreningens virksomhed, og i 1987 er helt nye ordninger undervejs.

En konsekvens af udviklingen siden 1960, der med de langt færre mejerier havde ført til en kraftig reduktion i medlemstallet, var en omdannelse af kredsstrukturen. Den gamle inddeling med de mange lokale kredse var da ikke længere tjenlig. Flere steder var man naturligt gået sammen i lidt større enheder, f.eks. i Sønderjylland, og i 1970 var kredsenes antal 24. Et af bestyrelsen nedsat arbejdsudvalg foreslog på dette års delegeretmøde at inndeile landet i 6 udstillingsregioner efter den aktivitet, der altid havde været den vigtigste i det lokale arbejde. I 1972 vedtog man oprettelsen af 6 landsdelskredse – fire i Jylland, en på Fyn og en for de østlige øer – og i sin sidste beretning som formand kunne

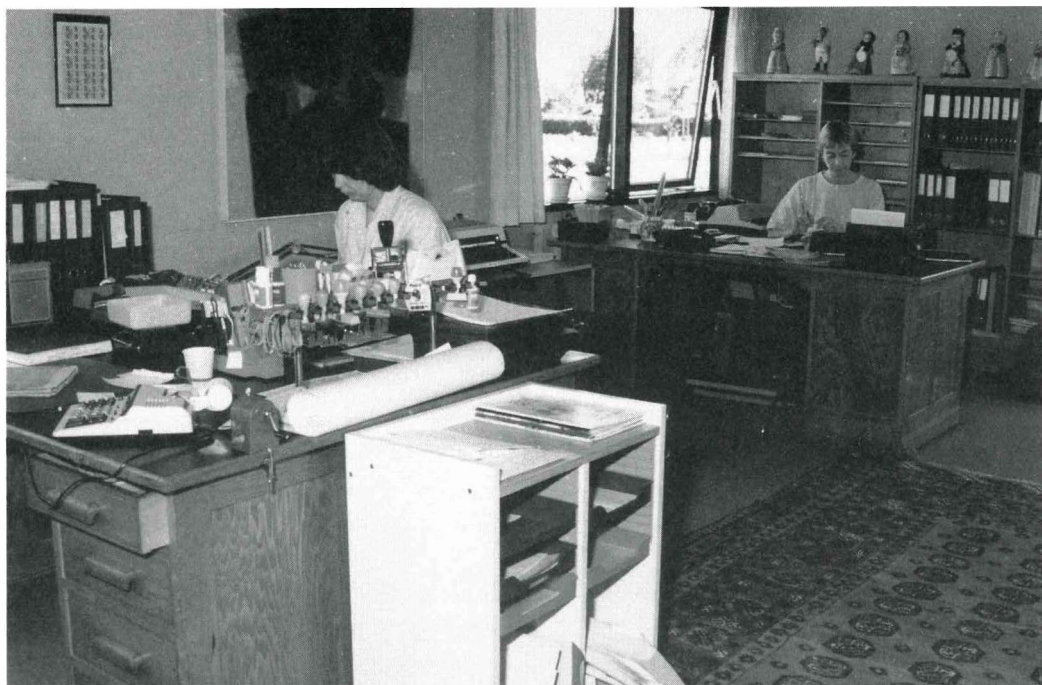
*Mejeribestyrer
P. B. Christensen,
Brejning-Muldbjerg
– formand 1974–81.*

Frilev Nielsen i efteråret 1974 konstatere, at arbejdet var kommet i god gænge, bl.a. med en bestræbelse for at forny og udvide de traditionelle udstillinger.

Det nordiske samarbejde blev videreført og fandt nye rammer med afholdelse af den Nordiske Mejerikongres i 1977. Her blev de gamle mejerifolk-kongresser på dansk initiativ slået sammen med De nordiske mejeritekniske kongresser, der begyndte i 1938. De afholdes nu hvert 3. år på skift i de nordiske lande – næste gang på Island i 1989.

I 1973 kunne Dansk Mejeristforening og

Mælkeritidende flytte ind i de lokaler, hvor man siden har haft hjemme. Det skete i forbindelse med Andelsbogtrykkeriets udflytning fra centrum, der havde strakt sig over en årrække. Dansk Mejeristforening havde oprindelig »boet« hos sekretæren, og efter Fr. Schaks død i 1950 havde foreningen overtaget hans hus på Johannevej. 1957 flyttede man sammen Andelsbogtrykkeriet og en række fynske landøkonomiske sammenslutninger ind i Fyns Andelsgård i Vindegade 74. Her blev rammerne efterhånden for snævre for trykkeriet, der som i 1902 fortsat havde

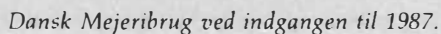
Sekretariat og redaktion på Hestehaven 3. Forrest sekretær Birgit Jakobsen, – Bagerst redaktionssekretær Anne-Marie Thøgersen.

Dansk Mejeristforening som en af ejergrupperne – en kort omtale af Andelsbogtrykkeriets virksomhed havde altid hørt med til formandsberetningerne på delegeretmøderne. Udflytningen til de nye lokaler i Hjalte kom af forskellige årsager til at strække sig over et længere tidsrum end planlagt, men i efteråret 1973 var alle funktioner kommet under tag i Hestehaven.

Mælkeritidende stod også under den dybtgående omdannelse af mejeribruget og betingelserne for Dansk Mejeristforenings virksomhed som det centrale organ for danske mejerifolk. M. Jeppesen, der havde afløst Fr. Schak som redaktør i 1945 og som sekretær i 1950, førte bladet ajour i forhold til de udfordringer. Debatorganet blev nok i højere grad et blad, der orienterede om mejerifagligt nyt, men medarbejderkredsen var fortsat bemærkelsesværdig bred. I 1967 døde M. Jeppesen pludseligt, og mejeriingeniør Hen-

ning Mortensen, der netop forinden var ansat for at gå i »redaktørlære« overtog redaktionen og sekretærposten. Der blev ikke rørt afgørende ved bladets indhold og linie i Henning Mortensens redaktørtid, men der foregik nok en yderligere styrkelse af det mejerifaglige. »Vore julestykker« var da blevet til et julestykke og igen til en julehilsen!

I 1972 fik Henning Mortensen anden ansættelse, og mejeriingeniør K. Mark Christensen overtog redaktør- og sekretæropgaverne. Bladet blev nu sat to-spaltet og illustrationsgraden forøgedes. I 1975 indgik man et samarbejde med Dansk Mejeriingeniørforening om at stå som medudgiver af *Mælkeritidende*, og sidst i 1970'erne flyttede denne forenings sekretariatsfunktioner til Hestehaven. I 1979 fik *Mælkeritidende* sit nuværende format og udstyr, og bladet udsendes nu hver 14. dag.

Mejerivirksomheder
januar 1987

Dansk Mejeristforening/Foreningen af mejeriledere og funktionærer i 1980'erne

Sidst i 1970'erne forværredes vilkårene for dansk landbrug og mejeribrug påny, og med kortvarige afbrydelser har man siden måttet arbejde under en stadig krisestemning for erhvervet. På det seneste har den hjemlige miljødebat og på EF-plan den fortsatte overproduktion af bl. a. mejeriprodukter voldt problemer. Denne udvikling har utvivlsomt været medvirkende til, at strukturrationaliseringen atter tog fart og her ind i 1987 næppe er afsluttet. Antallet af selvstændige mejerienheder er nu 72 hvoraf de 45 er andelsvirksomheder og 27 er privatejede. *Mejeriselskabet Danmark* har endegyldigt placeret sig som den dominerende enkeltvirksomhed i dansk mejeribrug med over 50% af den samlede indvejede mælkemængde. I 1980 overtog MD Fynsk Mælk og to år senere begyndte fusionen med de østlige øers dominerende selskab, ØKS.

Konsekvensen af denne fortsatte proces hen mod færre, men til gengæld meget større enheder, har været en stadig reduktion i antallet af aktive medlemmer. Man kom ned under de 500, og ved delegeretmødet i 1986 var tallet 443. Hertil kommer 309 passive og 221 kontingentfrie medlemmer. Blot en menneskealder tilbage var stort set alle Dansk Mejeristforenings medlemmer mejeribestyrere. Nu er medlemskredsen meget sammensat. Antallet af driftsledere og funktionærer har de seneste år været ret konstant, mens tallet af bestyrere af andelsmejerier til stadighed bliver reduceret. I efteråret 1983 konstaterede Dansk Mejeristforenings formand, driftsleder Søren Madsen, der i 1981 havde afløst P. B. Christensen, med en vis resignation:

»Antallet af enkeltkørende andelsmejerier er nu meget lille. Men den kolossale strukturændring, som har fundet sted igennem en årrække, har vi i Dansk Mejeristforening modtaget om ikke med glæde så med værdighed«.

Disse forandringer har naturligt sat deres præg på arbejdet. Det kom til at præge billedet, at rækkerne af aktive medlemmer blev tyndere. Mødeaktiviteterne blev indskrænket, og bl. a. foreningsrådsmødet faldt bort i 1980'erne. Som tidligere står udstillingsvirksomheden som det centrale. Trods færre udstillere, så er landsdelsudstillingerne fortsat grundlaget. Man udstiller et bredere sortiment af produkter end tidligere, og der afholdes foredrag og arrangeres virksomhedsbesøg i tilslutning til udstillingerne. Det er på dette grundlag, Landsmejeriudstillingen i Herning bygger.

Ændringerne har haft deres baggrund i den faktiske nedgang og ændrede sammensætning af medlemskredsen, men nok også i en ændring i arbejdsvilkårene for mejeribrugets folk. De tidligere større individuelle udfoldelsesmuligheder, betinget af de mange selvstændige enheder, eksisterer næppe i samme omfang i de langt færre, men også langt større, mejerivirksomheder af idag. Her gælder andre – ikke nødvendigvis ringere – rammer for medlemmernes arbejdsforhold. Og det har ikke kunnet undgå at sætte sine spor i en sammenslutning, der var traditionelt bygget op omkring en medlemskreds af mange, selvstændige ledere af mindre mejerier.

Opgaverne har stadig været at varetage mejeriledernes og -funktionærernes både

*Driftsleder Søren Madsen,
Hammerum – formand 1981–86.*

praktiske og økonomiske interesse – både det mejerifaglige og det mere fagforeningsrettede. Der har årligt været ca. en halv snes erstatningssager at få ordnet, og der har været de tilbagevendende overenskomstforhandlinger med arbejdsgiverne. Resultaterne heraf har man ikke altid opfattet som helt tilfredsstillende. I 1985 gav formanden udtryk for den indstilling, at den loyale holdning, der havde været udvist fra foreningens og dens medlemmers side under strukturrationaliseringen ikke helt var modsvaret af de økonomiske betingelser, man arbejdede under. De lønftaler, man i de seneste år har fået bragt istand, har i takt med udviklingen i

de enkelte virksomheder, efterhånden fået karakter af minimumsbestemmelser.

Mælkeritidende har fortsat fungeret som det centrale organ for mejerifaget i Danmark. Både i 1970'erne og igen i dette tiår har man drøftet mulighederne for et nordisk samarbejde på tidsskriftplan, men uden nogen afklaring. Et nyt fremstød var i 1976 udsendelsen af *Danish Dairy Industry... World Wide*, der i 1986 kom i 5. udgave, og hvor igennem man har orienteret udlandet om dansk mejeribrug.

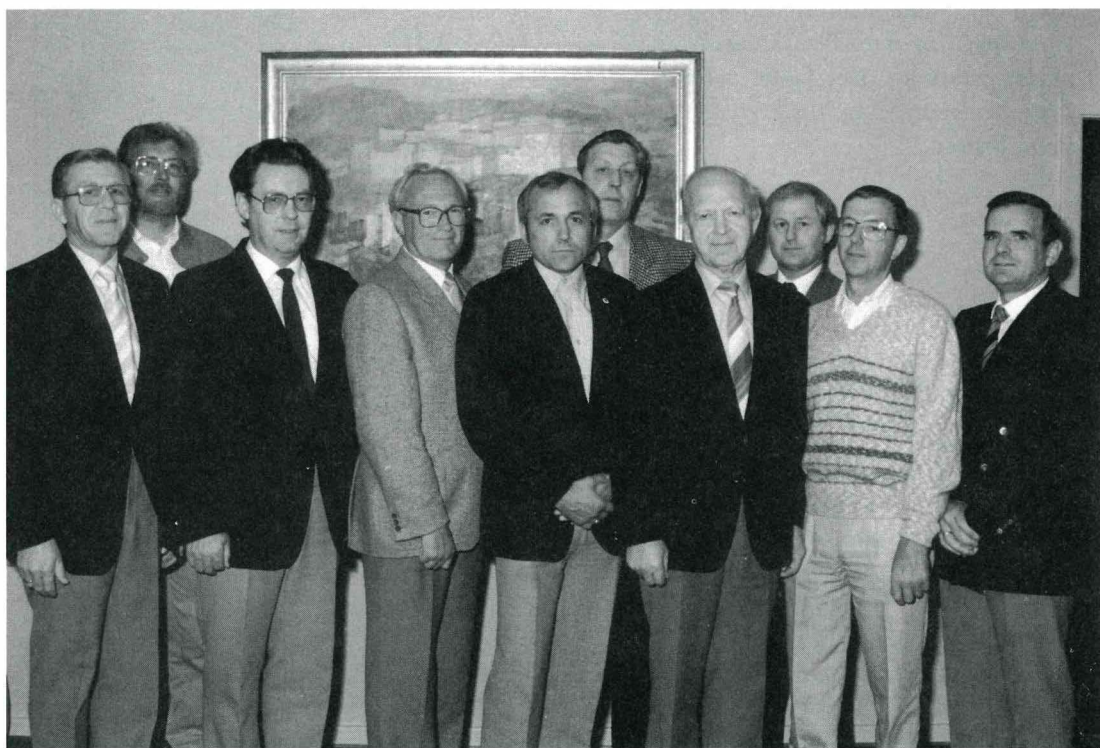
Samarbejdet med Dansk Mejeriingeniørforening omkring blad og sekretariat førte i begyndelsen af 1980'erne til, at man be-

gyndte at drøfte en egentlig sammenslutning af de to organisationer. I 1984 blev det dog besluttet ikke at arbejde videre mod en sammenlægning. Mejeriingeniørerne indtager på mange måder en placering i nutidens mejeribrug, der kunne tale for en sammensmeltning. Men der er også en række faktorer, der kunne medføre en u hensigtsmæssig opsplitning af medlemskredsen i en tænkt sammenslutning. Det fælles sekretariat og samarbejdet omkring *Mælkeritidende* er derimod fortsat.

Den stadige udvikling i mejeribruget og medlemskredsens funktioner har skabt behov for en ajourføring af vedtægterne. Efter et tilløb i 1985 blev lovene i 1986 revideret med henblik på at bringe hovedbestyrelsens sammensætning i overensstemmelse med medlemssammensætningen, der stadig er blevet forskubbet. Ved samme lejlighed blev Dansk Mejeristforening nu undertitel i parantes, mens *Foreningen af mejeriledere og funktionærer* blev det officielle navn. Til ny formand valgtes ligeledes i 1986 direktør Ole Frederiksen, Mundelstrup andelsmejeri.

Mejeriingeniør K. Mark Christensen – redaktør af *Mælkeritidende* og sekretær i Foreningen af mejeriledere og funktionærer siden 1972.

Hovedbestyrelsen i Foreningen af mejeriledere og funktionærer maj 1987. Fra venstre afdelingsleder Hilmar Sørensen, Ødsted, bestyrelsens sekretær K. Mark Christensen, formanden, leverandørkontaktleder Ole Frederiksen, Mejeriselskabet Danmark, overforvalter Eigil Lyster, Centralmejeriet Århus, Ostemester Manfred Hansen, Birkum, forvalter Søren Svendsen, Brørup, mejerichef Eigil Olsen, Slagelse, mejeribestyrer Folkvar Fink, Vesthimmerlands Mejeriselskab, mejeribestyrer B. Christian Clemmensen, Struer a/m, direktør Jørn Pedersen, Randers og Viborg Mejeriselskab.

1887–1987

I de nugældende vedtægter for Foreningen af mejeriledere og funktionærer (Dansk Mejeristforening) hedder det, at foreningens formål er

»at varetage medlemmernes faglige og økonomiske interesser og at arbejde for dansk mejeribrugs fremme...«.

Hvorledes dette nærmere skal ske er så beskrevet i otte underpunkter, der dels opsamler foreningens nuværende faktiske aktiviteter, dels udstikker rammerne for mulig fremtidig virksomhed. Den nuværende formulering af formålsparagraffen er mere detaljeret end den, der blev vedtaget 21. oktober 1887 i Fredericia, men det er bemærkelsesværdigt, at den fastholder det samme dobbelte sigte. Foreningen skal virke for dansk mejeribrugs fremme – det mejerifaglige – og den skal varetage medlemmernes faglige og økonomiske interesse som interesseorganisation.

Denne dobbelte opgave har kendetegnet foreningen gennem de 100 år. At der er sket en ændret vægtning, skulle være fremgået af det foregående. Og der er i foreningen foregået en stadig diskussion om, hvor i foreningens virksomhedsflade, man særlig skulle sætte ind. Det har ikke manglet på røster, der har krævet en egentlig fagfor-

eningslinie lagt til grund, men det har ikke haft varig gennemslagskraft.

Mejerifagligt kan foreningen se tilbage på en udvikling, hvor mange nye ideer og fremskridt er blevet forberedt i Dansk Mejeristforening. Som interesseorganisation har foreningen gennem pensions-, løn- og erstatningsaftaler stræbt efter at betrygge medlemmernes stilling. Ikke mindst foreningens engagement igennem de seneste årtier for at bistå de medlemmer, der på grund af strukturrationaliseringen mistede deres arbejde, har afgørende præget muligheder og spillerum på andre felter.

Den del af mejeribrugets medarbejdere, der har sluttet sig til Foreningen af mejeriledere og funktionærer (Dansk Mejeristforening) har traditionelt oplevet et tilhørsforhold til de foreningstraditioner, som har haft deres baggrund i det danske landbosamfund. Selve Dansk Mejeristforenings oprettelse i 1887 var et karakteristisk udtryk herfor. Vil-kårene er blevet meget ændrede siden dengang, og det ligger derfor som en stadig accept af holdninger og værdier, når man fortsat kan vedkende sig den oprindelige formålsparagraf i en blot lidt forandret udformning.